

DEMOKRATIN BEHÖVER OSS

ETT MATERIAL
FÖR ARBETE MED
DEMOKRATI OCH
MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER
I TROSSAMFUNDEN

MYNDIGHETEN FÖR STÖD TILL TROSSAMFUND

Myndighetens uppdrag är att främja dialogen mellan stat och trossamfund samt att bidra med kunskap om religion och samfundsliv i Sverige. Myndigheten ansvarar också för att fördela ekonomiska bidrag och andra former av stödinsatser till trossamfunden. Syftet med stödet är att skapa förutsättningar för trossamfunden att bedriva en aktiv och långsiktigt inriktad religiös verksamhet i form av gudstjänst, själavård, undervisning och omsorg.

I SST:s uppdrag ingår mer än fördelning av ekonomiska bidrag:

- SST ger allmänt stöd till trossamfunden
- SST samordnar samfundens roll i krisberedskapsfrågor
- SST är ett dialogorg för frågor om värderingar, respekt och tolerans
- SST är ett expertorgan i allmänna trossamfunds- och religionsfrågor
- SST stödjer den andliga vården inom sjukvården

Myndigheten för stöd till trossamfund

Box 14038, 167 14 Bromma

Tel 08-453 68 70

info@myndighetensst.se

www.myndighetensst.se

REDAKTÖR: Jenny Jansson Pearce

TEXT: *Fonden för mänskliga rättigheter*; Jenny Jansson Pearce, Hanna Gerdes
Melissa Aguero och Ylva Lennartsson Hartmann. *SST*; Max Stockman

TEXTGRANSKNING: Elsa Lagström, www.elsalagstrom.se

ILLUSTRATION: Johanna Börjesson, www.traceinface.se

GRAFISK FORM: Ingrid Eliasson, www.ililform.se

TRYCK: Norrmalmstryckeriet, 2013. Tredje upplagan 2018.

ISBN: 978-91-980611-1-6

INNEHÅLL

Förord	4
Inledning	6
Mänskliga rättigheter, demokrati och religionsfrihet	9
<i>Mänskliga rättigheter</i>	9
<i>Demokrati och mänskliga rättigheter</i>	12
<i>Representativ demokrati och rösträtten</i>	14
<i>Religionsfrihet</i>	18
Trossamfunden och mänskliga rättigheter	21
<i>Religionernas påverkan på de mänskliga rättigheterna</i>	21
<i>Trossamfundens arbete för att främja mänskliga rättigheter</i>	23
<i>Religion i Sverige – hur funkar det?</i>	23
Övningar och metoder	27
4 hörn	28
Termometern	29
Demokratistolen	30
Förändringsträdet	31
Om du måste välja	32
Reflektionståget	34
Beslutsvägar och maktstruktur	36
Den nya församlingslokalen	37
Demokratiaktörer	38
SWOT	39
Rättighetsbaserad analys av verksamheten	40
Tre utmaningar, anspråk, lösningar	42
Intressentanalys	42
Kraftfältanalys	43
Får alla följa med?	44
Enkel handlingsplan	46
Gör en målbild	47
Religionsquiz	48
Litteratur och källor	51
FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna	52

INGEN DEMOKRATI UTAN VÄRDERINGAR

**VI MÅSTE
TILLSAMMANS
STÄLLA OSS FRÅ-
GAN VAD VI FYLLER
BEGREPPET DEMOKRATI
MED FÖR INNEHÅLL.
OM VI INTE GÖR DET
GÖR ANDRA DET,
OM VI SÅ VILL
ELLER INTE.**

DEMOKRATI ÄR ETT lika livsnödvändigt som bräckligt instrument för att upprätthålla den mänskliga gemenskapen både internationellt och nationellt. Det bästa och värsta exemplet på det är att Hitler både valdes och omvaldes i demokratiska val. Vi har lärt av historien även om minnet ibland är kort. Vi måste tillsammans ställa oss frågan vad vi fyller begreppet demokrati med för innehåll. Om vi inte gör det gör andra det, om vi så vill eller inte.

Myndigheten för stöd till trossamfund (SST) har under flera år (2012-2018) haft i uppdrag av regeringen att ha en bred dialog med trossamfunden i syfte att stimulera arbetet med demokrati och demokratiska värderingar”.

Vi har i den här dialogen tillsammans lyft fram frågor kring mänskliga rättigheter och deras relation till demokrati. Det material som du nu har i din hand är ett inspirations- och metodmaterial. Något som du kan läsa själv, eller arbeta med och diskutera tillsammans med andra.

Mänskliga rättigheter handlar om den enskildes skydd och rättigheter gentemot staten, precis som våra fri- och rättigheter i Sveriges grundlag. Den enskilde är

oftast den svagare parten. Därför skyddar mänskliga rättigheter bland annat minoriteter, garanterar religionsfrihet och slår fast principen om likabehandling. Mänskliga rättigheter bygger på en universell vilja och vision om vad ett gott samhälle är och vad ett gott liv är. Med hjälp av – och i dialog med – religiösa och humanistiska ideal. Detta är något som de flesta tycker är bra.

En spännande fråga för oss skulle kunna vara: borde det då inte också gälla i våra samfund? Jag skulle vilja uttrycka det så här: mina rättigheter gentemot staten är mina skyldigheter mot mina medmänniskor. Det är ingen juridisk fråga primärt utan en moralisk fråga.

Inom trossamfunden hänvisar man ibland till ”ordets” oföränderlighet. Men vi vet att så har inte varit fallet genom historien. Människor har provat, tolkat, omprövat och omtolkat. Inte för att andra har krävt det utan för att det har legat i själva sakens natur att historien aldrig kan vara statisk. Kunskap kan aldrig vara statisk. Gemenskap kan aldrig vara statisk. Framtiden kan aldrig vara statisk. Det som är större än oss själva kan vi inte omfatta för då är det inte större än oss själva. Det gäller det som många kallar Gud lika väl det som andra kallar kärlek.

Bengt Göransson som var utbildningsminister på 1980-talet och ordförande för den stora demokratiutredningen på 1990-talet sa en gång vid ett seminarium om just demokratiutredningen: ”Vi gör fel om vi tror att demokrati är ett sätt att distribuera beslut när det i stället är ett sätt att förmedla värderingar. Om det inte vore det och vi beslutar att det är fel att döda och någon dödas ändå, vad gör vi då?”

Att arbeta med demokrati är inte främst att skriva protokoll, lära sig begära votering eller skriva en reservation. Det handlar om vilka värderingar vi vill leva efter, vilka värderingar vi vill förmedla och med vilka värderingar vi vill bli bemötta.

Vi borde lyssna till den filosof som en gång sade att ”människans fria vilja betyder inte att hon kan göra vad hon vill utan att hon måste vilja det hon gör”. För det behövs kunskap och en inre kompass. Kort sagt: värderingar.

Åke Göransson

Direktör Myndigheten för stöd till trossamfund

ETT MATERIAL FÖR DISKUSSION OCH INSPIRATION

**UPPLÄGGET
ÄR TÄNKT SOM
EN PROCESS FRÅN
ANALYS AV NULÄGET
OCH IDENTIFIERING AV
UTMANINGAR TILL VÄ-
GAR FRAMÅT. ANVÄND
HELA MATERIALET
ELLER PLOCKA
UT DELAR.**

SOM ETT LED i SST:s uppdrag att föra utvidgad dialog kring trossamfundens demokrati-främjande arbete genomfördes under hösten 2012 och våren 2013 dialogseminarium i Stockholm, Göteborg, Malmö och Södertälje. Syftet med seminarierna var att tillsammans diskutera kring frågor relaterade till demokrati och mänskliga rättigheter. Under seminarierna reflekterade deltagarna kring innebörden av demokrati, mänskliga rättigheter och hur deras arbete i församlingar/föreningar idag bidrar till att förstärka demokratin och främja de mänskliga rättigheterna. De diskuterade även vilka utmaningar trossamfundet står inför, såväl internt som externt, och hur dessa utmaningar kan lösas.

Under dialogseminarierna efterfrågade flera deltagare konkret stöd för att fortsätta diskussionen i det egna trossamfundet. En idé som väcktes var att ta fram ett gemensamt material som stöd och inspirationskälla för diskussion och arbete relaterat till demokrati och mänskliga rättigheter. Denna idé ligger till grund för den skrift du har i din hand. Vi har valt att kalla det ett metodmaterial men det kan även ses som ett idé eller inspirationsmaterial.

Metodmaterialet följer samma upplägg som SST:s dialogseminarier och inleds med en introduktion till mänskliga rättigheter, demokrati, rösträtt och religionsfrihet i kapitel ett. Kapitel två ger en översikt av religionens roll i Sverige, hur religion och tro kan kopplas till mänskliga rättigheter samt trossamfundens arbete som berör dessa områden. Materialet inkluderar även metoder och övningar som hjälp för att diskutera och arbeta vidare med dessa frågor. Detta görs i kapitel tre som är tänkt att spegla en process som berör följande steg;

1. Förstå

Vad innebär demokrati och mänskliga rättigheter?
Vad har det för betydelse för mig och min församling/
förening?

2. Analysera

Analys av nuläget, vilket arbete görs och vilka värderingar arbetar vi efter?

3. Identifiera utmaningar

Identifiering av utmaningar internt och externt.

4. Agera

Vägar framåt, vad kan och vill vi göra
och vem kan vi samarbeta med?

Materialet hoppas kunna bidra till såväl kunskap som reflektion och agerande. Texterna och övningarna kan användas antingen i sin helhet eller så plockar man helt enkelt de delar som passar för församlingen/föreningens behov just nu.

Målgruppen är religiösa trossamfund på nationell och lokal nivå. Vi har valt att använda begreppet trossamfund när vi syftar på nationell nivå och församling/förening när vi menar lokal nivå. Det går dock oftast att byta ut begreppen så att de bättre passar i er kontext.

Materialet har tagits fram av Fonden för mänskliga rättigheter på uppdrag av SST. Till stöd har funnits en referensgrupp med representanter från trossamfund och studieförbund.

MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER

DEMOKRATI RELIGIONSFRIHET

DE
MÄNSKLIGA
RÄTTIGHETERNA
FÖRUTSÄTTER DEMO-
KRATISKA STYRELSE-
SKICK, MEN SÄTTER
SAMTIDIGT GRÄNSER
FÖR DE STYRANDES
OCH MYNDIGHETER-
NAS MAKTUT-
ÖVNING.

MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER

■ **MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER** bygger på principen om alla människors lika värde. Det går inte att säga hur långt tillbaka idén om mänskliga rättigheter daterar, men flera av tankarna återfinns i tidiga dokument. Redan på 600-talet kom Kalifen Umars pakt. Då kom även Medinakonstitutionen som innehöll ett antal rättigheter och skyldigheter för de muslimska, judiska, kristna och hedniska samhällen av Medina. År 1215 skrevs Magna Carta i England som innehöll regler som begränsade kungens makt. Även om detta inte är mänskliga rättigheter som vi förstår det nu, så är begränsning av makt-havares befogenheter än idag en viktig del. Under 1700-talet började det dyka upp fler dokument som använde formuleringar om individens rättigheter mot staten som vi känner igen i dagens dokument. Bland dessa finns bland annat den amerikanska frihetsförklaringen från 1776, den franska deklARATIONEN om ”de mänskliga och medborgerliga rättigheterna” 1789 och även den svenska tryckfrihetsförordningen från 1766. De ger uttryck för att människan har rättigheter och innehåller

regler om rätten att delta i val, yttrandefrihet och rättvisa rättegångar. På samma gång som denna utveckling skedde är det viktigt att komma ihåg att samma europeiska stater som talade om upplysning och mänskliga rättigheter samtidigt begick en grym kolonisering och utrotning av folkslag i Afrika, Asien och Amerika – ofta med en grovt rasistisk ideologi. Även kvinnor och barn ansågs länge inte omfattade av de mänskliga rättigheterna.

FN:S ALLMÄNNA FÖRKLARING

1948 antogs FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna som inleder med att slå fast att alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter. En bidragande faktor till att denna internationella överenskommelse kom till var de grova människorättskränkningarna som ägde rum under andra världskriget då miljontals judar, romer, personer med funktionshinder, homosexuella och många andra mördades av nazisterna. Dessa grymheter gjorde det tydligt att man inte kunde lita på att enskilda stater skulle garantera efterlevnaden av mänskliga rättigheter för sina medborgare utan att detta var ett gemensamt ansvar.

När den allmänna förklaringen antogs av FN:s generalförsamling gjordes det enhälligt och i form av en deklaration. Det betyder att det främst är en politisk viljeyttring snarare än ett juridiskt bindande regelverk. De 30 artiklarna i förklaringen innehåller såväl *medborgerliga och politiska rättigheter* såsom rätten att inte utsättas för tortyr, yttrandefrihet och religionsfrihet, men också *ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter* som rätten till bostad, utbildning, arbete och mat. Tanken vid denna tid var att snabbt göra den allmänna förklaringen till en konvention, ett folkrättsligt bindande avtal mellan stater. Staterna var dock oeniga i sin syn på rättigheterna. Vissa ansåg att de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna inte kunde ges samma status som de medborgerliga och politiska rättigheterna medan andra stater prioriterade just de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna. Följden blev att det arbetades fram två olika konventioner; Internationella konventionen om *medborgerliga och politiska rättigheter* (ICCPR) och Internationella konventionen om *ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter* (ICESCR).

REGIONALA SYSTEM FÖR SKYDD AV DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA

Efter att FN:s allmänna förklaring för de mänskliga rättigheterna antogs, utarbetades även institutioner för mänskliga rättigheter på regional nivå. Endast två år efter den allmänna förklaringen antogs den Europeiska kon-

MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER

- Mänskliga rättigheter bygger på principen om allas lika värde och icke-diskriminering
- Mänskliga rättigheter är maktbegränsning och reglerar förhållandet mellan statsmakten och individen
- Mänskliga rättigheter talar om vad staten inte får göra mot oss och även i viss mån vad staten måste göra för oss. Staten är skyldighetsbärare och individen är rättighetsbärare
- Mänskliga rättigheter är universella, de gäller alla överallt oavsett land, kultur eller sammanhang.
- Mänskliga rättigheter är odelbara och ömsesidigt förstärkande, dvs. rättigheterna hänger ihop och förstärker varandra

ventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna av Europarådet. Europarådet är en internationell organisation som bildades år 1949 och verkar för demokrati, respekt för rättsstatens principer och för de mänskliga rättigheterna. När konventionen antogs hade organisationen endast 10 länder, men idag är 47 länder medlemmar. Konventionen som är inspirerad av den allmänna förklaringen tar upp både medborgerliga och politiska rättigheter och ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Europakonventionen om skydd för de mänskliga

rättigheterna var det första internationella dokument som även skapade en juridisk efterlevnadsmekanism i form av Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna.

År 1969 antog Organisationen för Amerikanska Stater den amerikanska konventionen om de mänskliga rättigheterna, som sedan trädde i kraft år 1978. Den Interamerikanska kommissionen och den Interamerikanska domstolen för de mänskliga rättigheterna kontrollerar att dessa följs. År 1986 trädde den Afrikanska stadgan om människan och folkens rättigheter i kraft. Både den Afrikanska kommissionen och den Afrikanska domstolen för mänskliga och folkens rättigheter ser över stadgans efterlevnad. Dessa tre regionala strukturer är de system som brukar nämnas som de mest väletablerade. Utöver dessa finns andra initiativ som är värda att nämna här. Arabförbundet antog 1994 den Arabiska stadgan för de mänskliga rättigheterna. År 1995 antog de Oberoende Staternas Samväldie en konvention om de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheter. Den Asiatiska kommissionen för de mänskliga rättigheterna antog 1997 en asiatisk stadga för de mänskliga rättigheterna. År 2007 antog Association of Southeast Asian Nations (ASEAN) en stadga för de mänskliga rättigheterna. Förutom dessa exempel finns en uppsjö konventioner och deklarationer med specifika rättighetsområden som fokus, antagna av olika internationella organisationer.

EU, som traditionellt sätt uppfattas som mer av en ekonomisk union än en främjare av de mänskliga rättigheterna, har också antagit en stadga för mänskliga rättigheter. Europeiska Unionens stadga för de grundläggande rättigheterna blev juridiskt bindande för EU:s medlemstater år 2007.

UNIVERSELLA RÄTTIGHETER

På FN:s världskonferens i Wien 1993 slogs det en gång för alla fast att de mänskliga rättigheterna är universella, det vill säga rättigheterna gäller lika för alla. Ingen regering kan bortse från mänskliga rättigheter genom att hänvisa till särskilda förhållanden som tradition, kultur eller religion. Man slog även fast att rättigheterna är odelbara och ömsesidigt förstärkande. Det vill säga, ingen rättighet är mer värd än någon annan och att rättigheterna hänger ihop, stärker och förutsätter varandra. Det går med andra ord inte att välja bort några rättigheter till förmån för andra rättigheter.

En central princip som tas upp redan i artikel 2 i den allmänna förklaringen är principen om icke-diskriminering. Den innebär att mänskliga rättigheter ska gälla för alla, utan åtskillnad av något slag så som ras, hudfärg, kön, språk, religion, politisk eller annan uppfattning,

nationellt eller socialt ursprung, egendom, börd eller ställning i övrigt. Viktigt att notera är att den utpräknings av grunder som görs inte är uteslutande utan bara exemplifierande. FN:s olika övervakningsorgan och Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna har visat att icke-diskrimineringsprincipen även gäller för grunder som sexuell läggning, ålder och funktionsnedsättning. Dessa ingår även som grund för diskriminering i den svenska diskrimineringslagen.

Med utgångspunkt i den allmänna deklarationen har fler konventioner antagits som särskilt fokuserar på vissa gruppers rättigheter och på vissa slags rättigheter. Exempel på konventioner som fokuserar på grupper är konventionen om avskaffande av all slags diskriminering mot kvinnor (CEDAW) konventionen om barnets rättigheter (CRC) och konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättningar (CRPD). Exempel på en konvention som fokuserar på särskilda rättigheter är den mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (CAT).

RESPEKTERA, SKYDDA OCH UPPFYLLA

Det internationella rättssystemet som det ser ut idag är ett regelsystem som reglerar förhållandet mellan den enskilda individen och staten. I praktiken definierar det vad staten inte får göra mot oss och i viss mån vad den ska uppfylla. Detta gäller de egna medborgarna men även andra staters medborgare som befinner sig i landet. Man brukar säga att staten är skyldighetsbärare, det vill säga den som är skyldig att se till att rättigheterna uppfylls. Individen däremot är rättighetsbärare, det vill säga den som äger rättigheterna.

Det ansvar som anslutit sig till konventionerna har består av tre delar. De ska för det första avstå från handlingar som begränsar eller kränker individens rättigheter. De ska även skydda människor från att utsättas för övergrepp från andra aktörer. Slutligen ska de ge förutsättningar för enskilda att åtnjuta och utkräva sina rättigheter. Detta brukar sammanfattas med orden; respektera, skydda och uppfylla.

Statens ansvar för implementering av mänskliga rättigheter ligger på olika nivåer; både hos regering, riksdag, kommun och landsting. Ytterst är det regeringen som ansvarar för att Sverige lever upp till sina internationella åtaganden. Riksdagen har ansvar för att lagarna som stiftas inte står i strid med de internationella konventioner som Sverige skrivit under. Genom lagarna ska regering och riksdag se till att medborgare inte utsätter andra människor för övergrepp. Här är polisen, åklagare

och domstolarna viktiga för att kunna garantera att enskilda människor kan leva ett tryggt liv. Ytterligare en viktig förutsättning för att enskilda människors intressen kan skyddas och tillvaratas i förhållande till myndigheter är att domstolarna är självständiga och inte styrs av t.ex. makthavare.

DEMOKRATI

- De viktigaste besluten kring hur samhället ska styras ligger hos folkvalda representanter
- Dessa representanter väljs genom regelbundna, fria och rättvisa val
- Personer över 18 år har rätt att delta i valprocessen
- De flesta vuxna har rätt att ställa upp som kandidater i dessa val
- Som medborgare har man rätt att uttrycka åsikter, kritisera de folkvalda, det sätt landet styrs, det ekonomiska och sociala systemet samt de dominerande ideologierna
- Fler informationskällor finns tillgängliga för medborgare än enbart de som styrs av regeringen eller andra enskilda grupper
- Alla har rätt att organisera sig i syfte att påverka landets politik, exempelvis genom politiska partier

DEMOKRATI OCH MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER

DEMOKRATI OCH DE mänskliga rättigheterna nämns ofta tillsammans och det finns naturligtvis en anledning till detta. Begreppen är nära förknippade, förstärker varandra och det är en mänsklig rättighet i sig med ett demokratiskt styrelseskick. I FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna slås det till exempel fast att var och en har rätt att delta i sitt lands styre, direkt eller genom fritt valda ombud. Flera av de mänskliga rättigheterna är nödvändiga för att en demokrati ska kunna fungera. Tydliga exempel på detta är yttrande-, mötes- och föreningsfriheten. De ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna är dock lika viktiga i en demokrati. Genom exempelvis rätten till utbildning ges kunskap om rättigheterna, samt de verktyg som krävs för att kunna utkräva rättigheterna. Att kunna läsa och söka information underlättar politisk medvetenhet och aktivitet. Ett demokratiskt styrelseskick är alltså på flera sätt beroende av att de mänskliga rättigheterna följs.

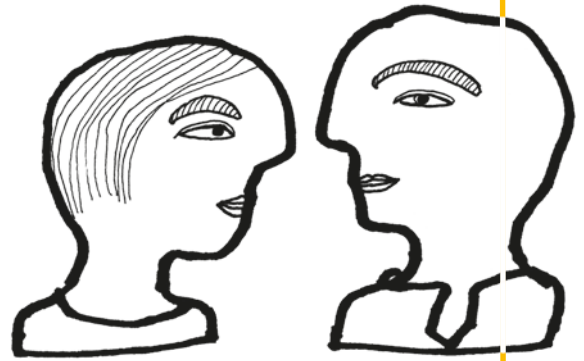
Men behöver de mänskliga rättigheterna också demokrati? Många menar att de mänskliga rättigheterna bäst skyddas och främjas i en demokrati där kränkningar av de mänskliga rättigheterna och andra missförhållanden kan uppmärksammas av civilsamhällesorganisationer eller enskilda personer. En fri och öppen debatt ger även möjlighet att diskutera krockar mellan olika rättigheter och hur dessa ska hanteras. Men är demokrati en garanti för att de mänskliga rättigheterna respekteras? Det finns ju exempel – både historiska och nutida – på att mänskliga rättigheter kränks även i länder med demokratiska val. Här kan det vara viktigt att skilja på demokratin som styrelseskick och demokrati som en värdering.

STYRELSESKICK OCH VÄRDERING

Demokrati betyder bokstavligen *folkvälde* (grekiska *demos* = folk, *kratos* = välde). I en demokrati har folket rätt att använda politisk makt och rätt att påverka gemensamma ärenden. Till en fungerande demokrati hör även att medborgarna själva deltar och är politiskt aktiva. Med demokrati menar man ofta ett verkställande av folkets eller majoritetens vilja, ett samhällsskick och ett sätt att utse beslutsfattare. Men i en vidare bemärkelse avser demokrati också demokratiska värderingar vilket innebär att vi slår vakt om yttrandefrihet, tolerans, jämlikhet,

DISKUSSIONSFRÅGOR

1. Hur utövas demokrati?
2. Kan man beskriva demokrati på olika sätt?
3. Kan man utöva demokrati på olika sätt?
4. Vad behövs för att du ska känna att de valda politikerna verkligen representerar dig?
5. Vet du vad din lokalpolitiker anser om trossamfund?
6. Vad är din roll i en demokrati, har du några skyldigheter och rättigheter?
Hur uppfyller respektive utnyttjar du dessa?
8. Vilken roll har trossamfunden/församlingarna/föreningarna i demokratin?
9. Är er församling/förening demokratisk? På vilket sätt märks detta?

maktindelning och likhet inför lagen. Till demokratin hör en mångfald av åsikter. Människor har inte alltid samma syn på saker, men genom demokratiska metoder försöker de få till stånd gemensamma beslut. De forna grekerna ansåg att man först efter öppen diskussion kunde fatta goda beslut. Diskussionen är lika väsentlig i den moderna demokratin. Demokrati innebär dialog mellan individer och grupper i samhället.

Det finns dock en inneboende motsättning mellan de mänskliga rättigheterna och demokratin. Demokratins idé bygger på att en viss definierad grupp inkluderas i demos (dvs. folket), vilket samtidigt innebär att andra utesluts. Ett tydligt exempel på en sådan definition är medborgarskap som ofta är det som avgör vilka som får delta i val och vilka som inte får det. Idén om de mänskliga rättigheternas baseras på att alla individer har vissa grundläggande rättigheter, oavsett medborgarskap.

Även om man i demokratin tillämpar majoritetsprincipen kan demokrati inte innebära en majoritetens

diktatur. Man kan inte bryta mot demokratins principer, såsom medborgarnas grundläggande rättigheter, enbart med majoritetens stöd. Att beakta minoritetens och andra gruppers åsikter samt att värna om deras rättigheter är en del av demokratin. Minoriteternas faktiska rättigheter är ett bra mått på hur väl demokratin fungerar. Det hör till det demokratiska samhället att även organisationer och föreningar fungerar enligt demokratiska principer.

När man pratar om demokrati i vardagligt tal använder man det ofta i en bredare mening för att beskriva en situation där ett demokratiskt styrelseskick används för att fatta beslut som respekterar de mänskliga rättigheterna. De mänskliga rättigheterna förutsätter alltså ett demokratiskt styrelseskick men sätter samtidigt gränser för de styrandes och myndigheternas maktutövning. En deltagare på SST:s dialogseminarium uttryckte det som att ”demokrati är kartan och mänskliga rättigheter är kompassen”.

REPRESENTATIV DEMOKRATI OCH RÖSTRÄTTEN

ALL OFFENTLIG MAKT i Sverige utgår från folket. Så står det i första paragrafen i en av Sveriges grundlagar – regeringsformen. Regeringsformen beskriver hur Sverige ska styras och vilka demokratiska rättigheter vi har. Alla kan inte vara med och bestämma om allt, eller snarare, det skulle vara ganska svårt rent praktiskt att alla var med jämt. Därför väljer vi istället representanter till kommun, landsting, riksdag och Europaparlamentet som ska fatta beslut. I en representativ demokrati är fundamentet för inflytande att medborgarna genom fria och regelbundna val avgör vilka som ska styra landet. Att rösta i allmänna val är en av de grundläggande rättigheter som demokratin ska garantera. Ibland kan man förvånas över att ”vem som helst” kan komma in i riksdagen och bestämma över svåra frågor. Men det finns många skäl till varför politiska beslut ligger i folkvaldas händer. Politiska beslut blir bättre förankrade och mer allsidiga om människor med olika bakgrund är med i beslutsfattandet. Inga experter oavsett hur kunniga de är ska kunna ta den yttersta makten från de som folket valt att utöva den.

Rätten att ha inflytande över hur samhällets styrs är inte given. Kampen om allmän och lika rösträtt påbörjades redan i slutet av sjuttonhundratalet i Sverige. För

bara drygt ett sekel sedan baserades rösträtten på kön och inkomst. Först 1921 fick kvinnor rösträtt i Sverige. 1924 slopades kravet på fullgjord värnplikt för att få rösta. 1937 bestämdes att även intagna på häkten och anstalter fick rösträtt och först 1948 fick den som är försatta i konkurs eller som får fattigvård (dåtidens försörjningsstöd) rösta.

Att rösta i fria och allmänna val är fortfarande en dröm för miljarder människor världen över. I Europa finns det länder som fortfarande inskränker medborgares rösträtt om de sitter i fängelse.

För att politiska församlingar ska kunna anses agera utifrån folkets mandat krävs det att tillräckligt många röstar i val. Trots högt valdeltagande i Sverige i val till kommun, landsting och riksdag finns det stora skillnader i deltagandet mellan olika väljargrupper. Unga och utrikes födda röstar i betydligt lägre utsträckning än övriga. Valdeltagandet i Europaparlamentsvalet är särskilt lågt. Folk anger olika orsaker till att de avstår från att rösta. En del tycker att politiken känns långt bort och är svår att förstå. Andra menar att en röst mer eller mindre ändå inte spelar någon roll. Men varje röst spelar roll och har samma värde. Att utnyttja sin rösträtt är därför en viktig del av att kunna påverka utvecklingen i Sverige. Trosamfundet spelar en viktig roll för att öka valdeltagandet – inte minst bland de väljargrupper som röstar i lägre utsträckning, men också som förmedlare av idén om ett demokratiskt Sverige där alla skall ha rätt att delta på lika villkor. Oavsett vem vi lägger vår röst på är själva handlingen att gå och rösta ett uttryck för demokratin i sig.

RÄTTEN ATT VÄLJA OCH BLI VALD

- En förutsättning för ett demokratiskt styrelseskick är rätten att delta i sitt lands styre. Deltagandet kan vara direkt t.ex. via beslutande folkomröstningar eller indirekt genom ombud t.ex. via att vi väljer kandidater till riksdagen.
- I konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter fastslås att varje medborgare inte enbart har rätt att välja utan också rätt att bli vald.
- I allmänna förklaringen om mänskliga rättigheter används begreppet ”verkliga val”. Det ger en fingervisning om att rättigheten som garanteras inte bara ska se bra ut på papper utan också resultera i ett verkligt valdeltagande.
- Deltagande i landets styre är en mänsklig rättighet som garanteras landets medborgare. Men inte heller alla medborgare har rösträtt. I de flesta länder finns begränsningar för omyndiga och omyndigförklarade.

ALLMÄNNA VAL

Det finns fyra allmänna val:

- till Europaparlamentet
- till riksdagen
- till landstingsfullmäktige
- till kommunfullmäktige

Ordinarie val till riksdagen, landstings- och kommunfullmäktige hålls den andra söndagen i september vart fjärde år. Val till Europaparlamentet hålls i maj eller juni vart femte år.

Allmän rösträtt

Allmän rösträtt innebär att alla medborgare i Sverige har rätt att rösta i riksdagsvalet om de fyllt 18 år. I val till kommun och landsting behöver man inte vara svensk medborgare men man måste vara folkbokförd i kommunen.

Lika rösträtt

Alla väljare har lika rätt att påverka valresultatet, dvs. varje person har en röst.

Fria val

Ingen annan får bestämma vad väljaren ska rösta på.

Hemliga val

Valhemlighet innebär att väljaren inte är tvungen att visa eller tala om hur han eller hon röstat. Det är också förbjudet i lag att registrera människors politiska åsikter utan deras samtycke.

Valsystem grundat på proportionalitet

Valsystemet ska så rättvist som möjligt spegla folkets politiska vilja. Därför fördelas mandat (platserna) i t.ex. riksdagen eller kommunfullmäktige i förhållande till antalet röster som partierna fått i valet.

Spärrar

Endast de partier som fått en viss procentandel av rösterna - passerar en viss spärr - får vara med i fördelningen av mandat.

I riksdagsvalet får t.ex. endast partier som fått fyra procent av rösterna i Sverige delta i fördelningen av platser. I val till kommunfullmäktige finns inte någon sådan gräns men det finns andra regler som begränsar att riktigt små partier kan ta mandat.

Partier

Valsystemet baseras på partier. Det finns inga särskilda regler för att starta ett parti i Sverige och vem som helst kan starta ett parti. Förutom att rösta på ett parti kan man även ge en av partiets kandidater på valsedeln en personröst. Att personrösta är en möjlighet att kunna påverka vilken politiker som man tycker ska bli vald.

Offentlighet

All röstmottagning och rösträkningen är exempel på s.k. offentliga förrättningar. Det innebär att allmänheten har rätt att närvara och se vad som händer och på så sätt kontrollera att allt går rätt till.

DIREKTDEMOKRATI OCH MEDBORGARINFLYTANDE

Sverige är en representativ demokrati där vi väljer ombud som skall representera oss i folkvalda församlingar såsom exempelvis kommunfullmäktige, riksdagen och Europaparlamentet. Men det finns flera former för direkt medborgarinflytande. En sådan form av direkt demokrati är folkomröstningar. I vissa länder är folkomröstningar beslutsfattande men i Sverige är de rådgivande. Det är riksdagen som beslutar om att hålla en nationell folkomröstning, i en kommun kan fullmäktige, kommunens motsvarighet till riksdagen, besluta om en kommunal folkomröstning.

Medborgarförslag är en annan form av direkt inflytande som många kommuner idag använder sig av. Via medborgarförslag kan du som är folkbokförd i en kommun lämna in förslag kring olika saker som rör den kommunala verksamheten. Kommunen har en skyldighet att behandla de medborgarförslag som kommit in.

En annan metod för medborgarinflytande är medborgarbudgetar. Vissa kommuner har använt medborgarbudgetar där kommuninvånare har kunnat besluta om satsningar utifrån en given ekonomisk ram.

Vissa kommuner använder sig även av medborgarpaneler. I medborgarpaneler bjuds en grupp kommuninvånare in till samråd för att tillsammans med politiker och experter diskutera den kommunala verksamheten. Detta kan ske både via fysiska möten och via digitala plattformar och sms.

En del kommuner använder sig även av e-petitioner. En e-petition är ett förslag från en medborgare till kommunen. Förslaget publiceras på hemsidan och andra medborgare kan stödja förslaget genom att skriva under det. E-petitioner används ofta för att få in synpunkter på förslag av mer politisk karaktär.

EXEMPEL: MEDBORGARBUDGET

I Uddevallas använde sig kommunen av en medborgarbudget. Där fick ungdomar vara med och rösta om hur 200 000 kronor bäst skulle användas. Det kom in 21 förslag och förslaget om en komedidag fick flest röster och genomfördes.

EXEMPEL: MEDBORGARFÖRSLAG

När stadsdelsförvaltningen i Skarpnäck i Stockholm skulle rusta upp en park gick de ut med frågan till medborgarna "Vad vill ni att det ska hända här?". Det lämnades då in ett in ett medborgarförslag om en matpark med odling. Förslaget gick igenom och föreningen som lämnat in förslaget fick vara med och planera hur odlingen skulle se ut.

VAD BESTÄMS VAR?

KOMMUNEN: Det finns idag 290 kommuner. Kommuner ansvarar bl.a. för förskola och skola, omsorg om äldre och personer med funktionsnedsättning, stadsplanering, bibliotek, krisberedskap, renhållning och avfallshantering, socialtjänst inklusive individ- och familjeomsorg, föreningsstöd. De flesta kommunpolitiker är fritidspolitiker och har andra arbeten vid sidan av politiken.

LANDSTINGET: I Sverige finns idag 20 landsting. Dessa ansvarar bl.a. för frågor kring hälso- och sjukvård och kollektivtrafik.

RIKSDAGEN: I riksdagens sitter 349 ledamöter. Riksdagen beslutar om nya lagar, statsbudgeten och kontrollerar regeringens arbete. I riksdagen kan ledamöter lägga fram förslag till regeringen, så kallade motioner.

REGERINGEN: Regeringen styr Sverige. Det innebär bland annat att man lägger fram lagförslag till riksdagen, så kallade propositioner, verkställer riksdagens beslut, bestämmer över de pengar som riksdagen beslutat om i budgeten, företräder Sverige i EU och träffar avtal med andra stater.

EU: EU är ett ekonomiskt och politiskt partnerskap mellan 28 europeiska länder. Den inre marknaden är EU:s främsta ekonomiska motor. Där kan varor, tjänster, kapital och människor röra sig fritt. Ett av EU:s viktigaste mål är att främja de mänskliga rättigheterna både i och utanför EU.

HÄR FINNS ARTIKLAR SOM RÖR RELIGIONSFRIHETEN

- Europakonventionen (art. 9)
- FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter (art. 18)
- FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna (art. 18)
- Regeringsformen (2:1 p 6)
- Europeiska Unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (art. 10, art. 22)

RELIGIONSFRIHET

TANKE-, samvets- och religionsfrihet nämns ofta tillsammans eftersom de alla berör rätten att tänka, tycka och tro vad man vill. Det kan tyckas självklart att ingen ska kunna begränsa tanken. Syftet med att även ge tanken en frihet är för att en person inte ska kunna utsättas för förföljelse eller diskriminering utifrån vad han/hon kan antas tänka eller tycka. Genom historien har människor förföljts för sin religiösa åskådning skull och detta förekommer även idag. De som haft en annorlunda tro har ansetts vara mindre värda, okunniga eller setts som ett hot mot den gällande livsuppfattningen.

”Freedom of religion or belief” som det heter på engelska översätts ofta till religions och trosfriheten på svenska men ”belief” kan ses som ett bredare begrepp än tro. I EU:s stadga om de grundläggande rättigheter används begreppen religion och övertygelse. Religions- och

övertygelsefriheten skyddar inte bara religiösa trosuppfattningar utan även ickereligiösa livsåskådningar som ateism, agnosticism och pacifism. Den skyddar heller inte bara rätten att tro utan även rätten att *inte* tro. Denna rätt tillhör vad man brukar kalla den inre religionsfriheten och den är absolut vilket betyder att den inte kan inskränkas. Religionsfriheten är grundlagsfäst i Sverige.

Svenska missionsrådet har i en skrift om religionsfrihetens innebörd delat in religionsfriheten i sju dimensioner som gör ett ganska svårförståeligt rättighetsområde lite mer lättöverskådligt.

1. Rätten att fritt anta, byta eller avstå från religion och trosuppfattning. Denna rätt får som tidigare nämnts aldrig begränsas.

2. Friheten att enskilt eller i grupp utöva sin religion eller övertygelse. Denna del inkluderar såväl rättigheter för individer som kollektiv. Här inkluderas bland annat att fira gudstjänst eller samlas i anslutning till en religion eller trosuppfattning samt bygga eller etablera lokaler för detta ändamål:

- etablera religiösa, humanitära institutioner
- tillverka, införskaffa och använda material som är nödvändiga för ritualer inklusive föra en viss diet
- skriva och sprida relevanta publikationer
- lära ut en religion/trosuppfattning i lokaler som är lämpliga
- söka och ta emot finansiella och andra bidrag
- utbilda, utnämnda eller rösta fram lämpliga ledare, präster och lärare
- uppmärksamma och fira religiösa högtider och vilodagar
- kommunicera med individer och samfund i religiösa frågor på nationell och internationell nivå
- uppvisa religiösa symboler inklusive bära religiös klädsel

Dessa tillhör vad som kallas yttre religionsfrihet och får under vissa omständigheter begränsas. Exempelvis om utövningen uttrycks på ett sätt som hotar den allmänna säkerheten.

3. Frihet från tvång som hindrar människor från att ha eller anta en religion eller trosuppfattning.

4. Förbud att bli diskriminerad på grund av sin tro. En människa är enligt lag skyddad av staten att inte utsättas för hot, diskriminering och våld på grund av sin tro.

5. Föräldrars rätt att ge sina barn en religiös och moralisk uppfostran i enlighet med den egna trosuppfattningen. Utövningen får inte skada barnets fysiska eller mentala hälsa eller utveckling. Barnets bästa ska alltid prioriteras.

6. Rätten att vägra ingår i religions-, övertygelse och samvetsfriheten och omfattar exempelvis pacifisters rätt att vägra bära vapen.

7. Arbetsgivaren bör visa rimlig flexibilitet i relation till sin arbetstagares trosuppfattningar och behovet av att utöva sin religion på arbetsplatsen. Exempelvis ska det finnas ett tillgängligt böne- eller meditationsrum för de som anser sig behöva det.

I vissa fall krockar religionsfriheten med andra rättigheter eller lagar. Ett exempel som ofta används för att visa när två rättigheter krockar är rätten att upptas av samma religion som sina föräldrar kontra barns rätt att bestämma över sin egen kropp, som i fall gällande religiös omskärelse. Ett exempel på när religionsfriheten krockar med svensk lagstiftning är rätten att hålla viss kost som att äta kosherkött då det enligt djurskyddslagen inte är tillåtet att slakta djur utan bedövning. I Sverige har man hittills bedömt att religionsfriheten inte kränks då det fortfarande är möjligt att få tillgång till kosherkött genom import. Beslut om hur dessa krockar ska hante-

ras görs inte enbart utifrån de mänskliga rättigheterna. Det är bedömningar som måste göras utifrån de andra rättigheter/friheter som eventuellt kränks och/eller samhällets och demokratins bästa.

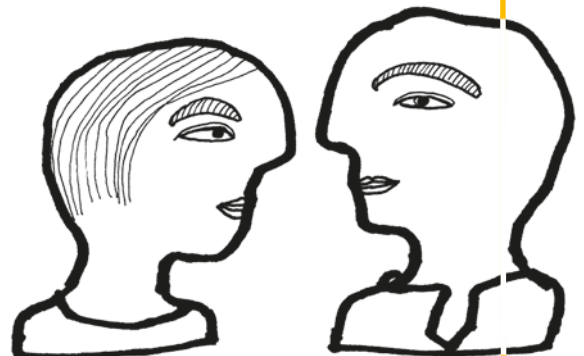
BEGRÄNSNING AV RELIGIONSFRIHETEN

När kan då religionsfriheten begränsas? Europadomstolen har skiljt mellan handlingar som är *nära förknippade* med religionen eller trosuppfattningen som skyddas och handlingar som är *motiverade av* trosuppfattningen som inte skyddas. Det är inte helt enkelt att avgöra vad som faller inom respektive kategori. De delar som listades under punkt 2 på sidan 14; ”friheten att enskilt eller i grupp utöva sin religion eller övertygelse” ger en vägledning av vad som ses som nära förknippat.

Religionsfriheten får inte begränsas hur som helst. En begränsning måste vara nödvändig och föreskriven i lag. Den måste dessutom vara proportionerlig till det syfte som ska uppnås och får inte införas med enbart syfte att motverka en viss religion. I Europakonventionens artikel 9 förtydligas detta: ”Friheten att utöva sin religion eller tro får endast underkastas sådana begränsningar som är föreskrivna i lag och som i ett demokratiskt samhälle är nödvändiga med hänsyn till den allmänna säkerheten eller till skydd för allmän ordning, hälsa eller moral eller till skydd för andra personers fri- och rättigheter.”

DISKUSSIONSFRÅGOR

1. Kan du se några tillfällen när religionsfriheten krockar med andra rättigheter eller lagstiftning?
2. Vilka handlingar är nära förknippade med religionen för dig? Stämmer de överens med listan under punkt 2?
3. Hur uppfylls religionsfriheten i Sverige idag? Finns områden som inte uppfylls?

TROSSAMFUNDEN OCH MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER

**I RÄTTSLIG
MENING ÄR DET
STATEN SOM ÄR AN-
SVARIG FÖR DE MÄNSK-
LIGA RÄTTIGHETERNA,
MEN I PRAKTIKEN DELAS
ANSVARET AV MÅNGA
– INTE MINST TROS-
SAMFUNDEN.**

RELIGIONERNAS PÅVERKAN PÅ DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA

IBLAND BESKRIVS de mänskliga rättigheterna som något som uppfunnits under 1900-talet – utan kopplingar bakåt i tiden. Detta är inte en korrekt beskrivning av innehållet i de mänskliga rättigheterna. Som FN själva skriver bygger de mänskliga rättigheterna på; ”principer som har rötter i de äldsta värderingar och religioner i vårt kulturarv och som ingår i de mest framstående filosofiska och politiska doktrinerna i världen”. Detta bekräftades också av FN:s förra högkommissarie för mänskliga rättigheter, Mary Robinson, som beskrivit de mänskliga rättigheterna på följande sätt: “Resultatet är ett destillat av många värderingar som finns i världens stora rättssystem och religiösa övertygelser, såsom de buddhistiska, kristna, hinduiska, islamiska och judiska traditionerna.”

Detta tillbakavisar också påståendet om att mänskliga rättigheter enbart skulle vara ett västerländskt

påfund. Även religiösa urkunder och annan religiös litteratur finns som visar på rättigheternas universalitet. Gemensamt för dessa är synen på människan, hennes värde och en kärna av grundläggande värderingar och rättigheter. Exempel:

- När någon drabbas av stor orättvisa, står personen upp för sina rättigheter
- Trots att den rättvisa bestraffningen för en orättvisa är ett likvärdigt straff, belönas de som förlåter och behåller rättfärdighet av Gud. Gud älskar inte de orättvisa
- Grundläggande regler för hur man skall umgås, grundläggande rättigheter som frihet och jämlikhet
- Respekt gentemot föräldrar och lärare
- Förbud mot mord

Dessa uppmaningar kan anses ha gemensamma nämnare med artiklar ur den allmänna deklARATIONEN. Exempelvis förklaras i vissa skrifter hur man bör agera och förkasta orättvis behandling. Orättvisa handlingar det hänvisas till är exempelvis tortyr, mord, diskriminering av kvinnor och barn. Dessa kan kopplas samman med det skydd som finns i exempelvis FN:s konvention mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning, FN:s konvention om avskaffande av all slags diskriminering mot kvinnor och FN:s konvention om barnets rättigheter. Religiösa skrifter stipulerar ofta det egna ansvaret och en skyldighet att stå upp för rättvisan vilket implicit skapar en rättighetsdiskurs eftersom den egna friheten upphör när den kränker en annans frihet.

Här följer några utdrag från världsreligionernas texter. Vilka mänskliga rättigheter kan du spåra i dessa citat?

Koranen:

Människor! Vi har skapat er av en man och en kvinna, och Vi har samlat er i folk och stammar för att ni skall lära känna varandra. Inför Gud är den av er den bästa vars gudsfruktan är djupast. Gud vet allt, är underrättad om allt.

Koranen [49:13]

Tvång skall inte förekomma i trosfrågor. Vad som är rätt handlande är nu klart skilt från fel och synd. Den som förnekar de onda makterna och som tror på Gud, har sannerningen vunnit ett säkert fäste som aldrig ger vika. Gud hör allt, vet allt.

Koranen [2:256]

Nya Testamentet:

Herrens ande är över mig, ty han har smort mig till att frambära ett glädjebud till de fattiga. Han har sänt mig att förkunna befrielse för de fångna och syn för de blinda, att ge de förtryckta frihet och förkunna ett nådens år från Herren.

[Lukasevangeliet 4:18]

Alla är ni nämligen genom tron Guds söner, i Kristus Jesus. Är ni döpta in i Kristus har ni också iklätt er Kristus. Nu är ingen längre jude eller grek, slav eller fri, man eller kvinna. Alla är ni ett i Kristus Jesus. Men om ni tillhör Kristus är ni också avkomlingar till Abraham och arvtagare enligt löftet.

Galaterbrevet [3:27]

Hebreiska Bibeln:

Herren sade till Kain: "Var är din bror Abel?" Han svarade: "Det vet jag inte. Skall jag ta hand om min bror?" Herren sade: "Vad har du gjort? Din brors blod ropar till mig från marken. Förbannad skall du vara, bannlyst från marken som öppnat sin mun för att ta emot din brors blod, som du har utgjutit.

Första Moseboken [4:9]

Ve dem som stiftar orättfärdiga lagar och skriver förtryckande stadgar! De förvägrar de svaga rättvisa, berövar de fattiga i mitt folk deras rätt. Änkor blir deras offer, faderlösa plundrar de. Vad skall ni göra på räfstens dag, när fördölsen kommer från fjärran? Till vem skall ni fly för att få hjälp och var skall ni göra av era skatter?

[Jesaja 10: 1-3]

Tipitaka:

(Tipitaka – "De tre korgarna" – är beteckningen på theravada-buddhismens textkanon):

Tro ingenting bara därför att man sagt det, eller därför att det allmänt anses vara så, eller därför att det tillhör traditionen, eller därför att ni själva inbillat er det. Tro inte vad era läromästare säger enbart av vördnad för läraren. Men vad helst ni efter grundlig undersökning och ingående studium finner bidra till att befrämja det goda, det önskvärda, det som gagnar alla varelser – det ska ni tro, hålla er till och ta ledning av.

[Kalamasutta, Anguttara Nikaya III.65.]

TROSSAMFUNDENS ARBETE FÖR ATT FRÄMJA MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER

I RÄTTSLIG MENING är det staten som är ytterst ansvarig för att mänskliga rättigheter respekteras, främjas och uppfylls i varje land. I praktiken är det dock ett ansvar som delas mellan olika aktörer i samhället, inte minst trossamfunden och idéburna organisationer.

Att beskriva det arbete som sker i trossamfunden i termer av främjande av mänskliga rättigheter och demokrati kan för många kännas främmande. Trots det har de stor betydelse genom flera olika roller. Roller som ofta kombineras med varandra. En sådan roll är som röstbärrare och opinionsbildare. Trossamfunden ger ofta röst åt olika gruppers behov, värderingar och intressen. De kan utöva påtryckning och kritisera den offentliga maktutövningen och på så sätt fungera som en motvikt till den offentliga makten. Detta är en central roll för demokratin och mycket viktig också för skyddet och främjandet av de mänskliga rättigheterna.

För att respekten för de mänskliga rättigheterna ska upprätthållas behöver det finnas organisationer som bevakar och lyfter människorättsfrågor och som kan föra fram människors erfarenheter av vilka problem, brister och styrkor som finns i skyddet och genomförandet av rättigheterna.

Trossamfunden har även en viktig roll för att öka kunskapen och medvetenheten hos medlemmarna om demokrati och rättigheter. En förutsättning för att kunna delta fullt ut i demokratin är att man känner till hur man kan göra det. För att kunna utkräva sina rättigheter är en förutsättning att man känner till vilka de är.

Många trossamfund erbjuder olika typer av tjänster till sina medlemmar och till människor i allmänhet. De har stor betydelse för att förmedla stöd och andra tjänster för människor med olika behov. Vanligt är t.ex. verksamhet inom välfärdsområdet, som förskolor, skolor, vård och omsorg. När trossamfunden utför tjänster på uppdrag från det allmänna har de ansvar för att respektera de mänskliga rättigheterna på samma sätt som andra aktörer som bedriver offentlig verksamhet. Trossamfun-

den har precis som alla andra ett ansvar för att inte kränka rättigheter hos sina medlemmar eller anställda och att följa diskrimineringslagen, arbetsrättsliga lagar osv.

Trossamfunden har lång och stor erfarenhet av att ta hand om människor i kris och är viktiga i samhällets krishantering. Man erbjuder såväl andlig som medmänsklig och materiell hjälp, oberoende av trosbekännelse och livsåskådning. Andra exempel på trossamfundens arbete är också imamer/präster/rabbiner som besöker sjukhus och fängelser. Något som ibland lyfts i trossamfunden är att stödinsatser ofta är individrelaterade och att få församlingar/föreningar arbetar med strukturer i samhället som negativt påverkar utsatta. Något som kan ses som en väg att långsiktigt förändra situationen för de som är utsatta.

RELIGION I SVERIGE – HUR FUNKAR DET?

Vilken roll religionen har i ett samhälle skiljer sig mycket åt när man tittar ut över vår värld. I vissa länder har ett enda trossamfund en mycket stark ställning, i andra är det flera samfund som verkar sida vid sida. I somliga länder är en persons religiösa identitet avgörande för allt: arbete, social ställning och boende. I andra spelar religionen och trossamfunden mindre roll – både för samhällets individer och som institutioner. Hur ser det då ut i Sverige?

VÄRLDENS MEST ICKE-RELIGIÖSA LAND?

Det som utmärker 2000-talets Sverige i ett internationellt jämförande perspektiv är att religion i allmänhet och trossamfunden i synnerhet är ett osynligt och tillbakadraget fenomen. Det gäller alltifrån det politiska livet till massmedia, gatuliv, högtidsfiranden, offentlig debatt och i kulturlivet. Att som den amerikanske presidenten avsluta sina tal med en välsignelse å guds vägnar är otänkbara för en svensk statsminister. Även graden av religiöst engagemang är mycket liten hos befolkningen om man jämför med de flesta andra av världens länder. Detta betyder i praktiken att bara ungefär nio procent av befolkningen deltar i en gudstjänst varje månad i Sverige.¹ Ungefär lika många (11 procent) svarar ja på frågan; ”religion är ett mycket viktigt fenomen i deras liv” i samma undersökning. Undersökningar har också visat att inte mer än fem procent av svenskarna anser att kyrkor och

andra religiösa samfund har bra svar på olika samhällsfrågor.² På frågan ”tror du att det finns en Gud” så svarar 23 procent av svenskarna ja.³

Trots detta är en övervägande majoritet av Sveriges befolkning faktiskt medlemmar i ett trossamfund. De allra flesta i Svenska kyrkan (6,5 miljoner medlemmar) men även i övriga samfund (uppemot 1 miljon). Och på frågan om man tror på ”någon sorts ande eller livskraft” så svarar 53 procent av svenskarna jakande – vilket är näst flest i hela Europa.⁴

FOTNOTER

- 1 R. Inglehart m fl, *Human Values and Beliefs*, Coyacan (2004)
- 2 SST, *Samfunden och bidragen* (2006)
- 3 Det Europeiska snittet ligger på 52%, *Special EUROBAROMETER 225 "Social values, Science & Technology"* (2005)
- 4 *Special EUROBAROMETER 225 "Social values, Science & Technology"* (2005)

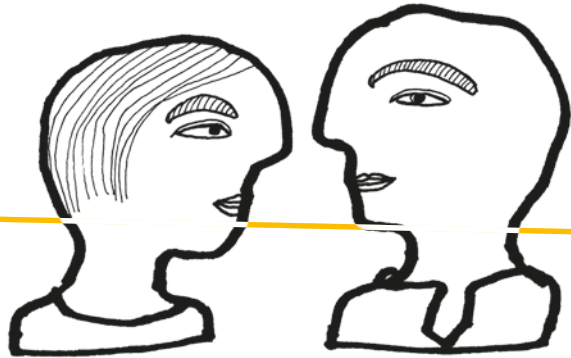
LÅNG TID MED STATSKYRKA

Viktigt att känna till om Sverige och religion är att det under lång tid (från 1500-talet och framåt) enbart var tillåtet att tillhöra ett enda samfund – den lutherska svenska statskyrkan. Det har förstås existerat små minoritetsgrupper i marginalen (judar, ortodoxa, romer, samer, katoliker) som haft annan tro, men det är först i slutet på 1700-talet som icke-lutherska grupper tillåts etablera sig öppet. Under 1800-talet börjar frikyrkorna och katolska kyrkan verka på allvar i Sverige. Fram till 1952 var alla svenskar som inte var medlemmar i Svenska kyrkan tvungna att ingå i ett annat av staten godkänt trossamfund. Efter 1952 har man enligt svensk lag rätt att tillhöra vilket samfund man vill, eller att inte ingå i något samfund alls. Sedan år 2000 är inte Svenska kyrkan en del av den svenska staten utan skall verka på likställda villkor som de övriga trossamfunden.

ETT MÅNGRELIÖST SVERIGE

I decennierna efter 1950 är det två stora fenomen som formar det religiösa Sverige. Å ena sidan påbörjas den redan nämnda trenden att den gamla statskyrkan spelar mindre och mindre roll i Sverige. Detta innebär att kristendomsundervisning och konfessionella inslag tas bort från skolan på 60-talet, att färre gifter sig i kyrkan, att fler och fler väljer att gå ur Svenska kyrkan – för att nämna några typiska fenomen. Den andra, parallella utvecklingen är att det till Sverige flyttar grupper med många olika religiösa traditioner: katoliker, ortodoxa och österländska kristna, muslimer, buddhister, hinduer. Sammantaget skulle man alltså kunna beskriva utvecklingen som ett enreligiöst samhälle på väg mot ett mångreligiöst samhälle. I detta sammanhang kan det också vara värt att påpeka att det i perioden från 1950 och framåt också har växt fram ett livaktigt religiöst liv som befinner sig helt utanför den traditionella religiösa sfären: New Age-rörelsen, Scientologikyran, med flera.

DISKUSSIONSFRÅGOR

1. Vilka betydelser finns i uttrycket "Sverige – världens mest icke-religiösa land"?
2. När syns religion i Sverige?
3. Hur påverkar "det svenska religiösa klimatet" de trossamfund som finns här?
4. Hur påverkar trossamfunden i Sverige det svenska samhället?
5. Hur syns det religiösa Sverige i media?
6. Under lång tid i Sverige fick bara den lutherska statskyrkan (Svenska kyrkan) tillåtelse att officiellt verka i Sverige – hur har det påverkat oss idag?
7. Har samfundet några möjligheter att påverka värderingar hos sina gudstjänstbesökare? Hos några andra än dem som besöker gudstjänst?

FÖRSTÅ

ANALYSERA

IDENTIFIERA

AGERA

UTMANINGAR

ETT BRA SÄTT ATT närma sig in-
börden av demokrati och mänskliga rättigheter
är att använda olika övningar som kan vara till hjälp
för diskussion, reflektion och konkretisering kring vad
mänskliga rättigheter innebär i vår vardag.

Detta kapitel är fyllt med metoder och
övningar med syfte att göra just detta.

De olika metoderna kan ses som
delar i en process som kan vara
en hjälp för olika delar av arbe-
tet. Många av övningarna be-
rör flera delar av processen
samtidigt.

Några övningarna syftar
till att sätta igång diskussion
kring vad demokrati och
mänskliga rättigheter inne-
bär. Andra övningar hjälper
till att göra en analys av nu-
läget; vilket arbete som görs och
vilka värderingar vi arbetar efter.

Det är klokt att först blicka inåt
och se hur vår egen verksamhet ser ut
i förhållande till demokrati och mänskliga
rättigheter. På sidan 28-35 finns några övningar

som sätter fokus på intern demokrati, normer och värde-
ringar samt en analys av verksamheten ur ett rättig-
hetsperspektiv. Det finns också övningar som syftar till
att identifiera utmaningar både internt och externt, till

exempel på sidan 36-37. Det är inte säkert att
alla har en och samma bild av vad som

är problemet eller vilket problem som
är viktigast att arbeta med. Då är

det bra att tillsammans fundera

över vad kärnan i problemet är

och hur ska det angripas. Pro-
blemformuleringar kan gö-
ras på många sätt. Ett sätt är

att göra en så kallad SWOT-

analys, och en sådan öv-
ning finns på sidan 39. För

att sedan komma vidare är

det bra att göra en hand-
lingsplan. Exempel på hur

man kan göra en enkel hand-
lingsplan finns på sidan 46.

I slutet av materialet finns några

övningarna som fokuserar på vägar

framåt, vad som kan göras och hur, vem

man kan samarbeta med eller t.ex. ta hjälp av.

**ÖVNINGAR
OCH METODER
KAN VARA EN HJÄLP
FÖR DISKUSSION,
REFLEKTION OCH
KONKRETISERING
KRING VAD MÄNSKLIGA
RÄTTIGHETER INNE-
BÄR I VÅR
VARDAG.**

4 HÖRN – OM MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER OCH DEMOKRATI

Vad är viktigast i en demokrati?

- Rätten att få säga sin åsikt högt
- Rätten att få utöva den religion som jag vill
- Rätten att få välja utbildning och yrke fritt
- Eget alternativ

Är demokrati och mänskliga rättigheter samma sak?

- Ja, det är samma sak
- Nej, inte riktigt- men de hänger tätt ihop
- Nej, det är inte samma sak
- Eget alternativ

Vem har ansvar för demokrati och mänskliga rättigheter?

- Staten – myndigheter, landsting, kommun
- FN, andra internationella organisationer
- Trossamfunden och andra frivilliga organisationer – du och jag
- Eget alternativ

Vilken roll bör trossamfunden ha för demokrati och mänskliga rättigheter?

- Ingen alls
- De bör ta ansvar genom sitt sociala arbete
- De bör ta ansvar genom att ta upp olika frågor i den offentliga debatten
- Eget alternativ

Om övningen

4 hörnsövningar är en form av värderingsövning där deltagarna får ta ställning till olika påståenden och formulera sin egen ståndpunkt. Genom övningen kommer olika perspektiv och synsätt fram. Övningen innebär ingen värdering av olika alternativ och målet är inte att komma fram till ett "rätt" svar.

Syfte

Syftet med övningen är att fundera och ta ställning till frågor som innebörden av demokrati och mänskliga rättigheter. Det är ett sätt att se hur deltagarnas förståelse av begreppen ser ut, vilka uppfattningar som finns bland de som deltar och att starta en diskussion kring vem som har ansvaret för att mänskliga rättigheter efterlevs. Övningen kan användas i många olika sammanhang och med olika ämnen t.ex. för att sätta igång deltagarnas egna tankar kring ett ämne – som en start på ett möte eller en utbildning.

Hur?

Övningen går till så att du berättar för deltagarna att du kommer att läsa ett påstående och sedan ge olika svarsalternativ. Varje hörn i rummet motsvarar ett svar. Det fjärde hörnet är det öppna hörnet där man ställer sig om man har ett eget svarsalternativ. Efter att deltagarna valt ett hörn frågar du personerna i varje hörn i tur och ordning om de vill berätta varför de valt det hörnet. Under övningens gång är det tillåtet för deltagarna att byta plats, om de t.ex. hör en bra motivering av någon annan och vill gå till det hörnet. Om det blir många deltagare per hörn låt deltagarna prata i grupper om 1-3 personer i sitt hörn och diskutera varför de valt just det hörnet. Sedan kan man låta några från varje hörn berätta i storgrupp vad som sagts.

Det viktigaste i en 4 hörnsövning är att det är ett öppet diskussionsklimat och att det inte blir en diskussion om "rätt" och "fel". Ingen får angripa någon annans åsikt! Det är också viktigt att alla eller så många som möjligt kommer till tals. Tänk på att ha likvärdiga alternativ så att ett hörn inte blir självklart eller upplevs som rätt svar. Den här övningen kan ta 30-45 min beroende på storlek av grupp och hur djup diskussionen tillåts bli.

TERMOMETERN

Exempel på frågor för att ta temperaturen inför demokrati och rättighetsarbete:

Demokratiarbete är:

- En självklar del av trossamfundets verksamhet
- Inget vi borde syssla med

Vårt demokratiarbete bör fokusera på:

- Att arbeta för att trossamfundets medlemmar ska vilja och kunna vara aktiva medborgare och t.ex. utnyttja sin rösträtt
- Att använda de mest effektiva metoderna för att påverka beslutsfattare i frågor som är viktiga för oss

Vår högsta prioritet bör vara:

- Att arbeta med demokrati i vår egen verksamhet och se till att alla kan delta och komma till tals
- Att bli bättre representerade vid beslutsfattande i samhället

Om övningen

För många medlemmar i en församling/förening kan det vara långt ifrån självklart att demokrati och mänskliga rättigheter är en uppgift församlingen/föreningen ska arbeta med. Det kan därför vara bra att redan tidigt känna av hur inställningen till detta är och ge dem som ska delta och berörs av arbetet möjlighet att fundera kring församlingen/föreningens roll inom området. En metod för att göra detta är *Termometern*.

Syfte

Syftet med övningen är att få till en öppen diskussion där deltagarna får vädra sina åsikter om församlingens/föreningens roll som röstbärare och som demokratiaktör i svenska samhället.

Hur?

Deltagarna graderar sin uppfattning i en skala i denna värderingsövning. Ändarna representerar mycket-ingen eller håller helt med- håller inte alls med.

Till den här övningen behövs ett stort utrymme. Man behöver inga markörer utan kan beskriva en fiktiv linje/termometer på golvet vars ändrar skall representera olika ståndpunkter.

Övningen kan ta 20-30 min beroende på antal frågeställningar man väljer och på diskussionen. Hitta gärna på egna frågor som är relevanta för just er församling/förening just nu.

DEMOKRATISTOLEN

Om övningen

Demokratistolen är en värderingsövning och en metod för att få en grupp att fundera kring sina åsikter och värderingar. Det är ett sätt att starta en diskussion samt involvera alla deltagarna i den.

Syfte

Syftet är att reflektera över vad man tycker om demokratin i Sverige och sin möjlighet till inflytande och påverkan. Det är ett sätt att se hur deltagarnas förståelse av den demokratiska processen ser ut. Övningen är en bra inledning under en utbildning för att sätta igång tankar kring det egna ansvaret i en demokrati. I övningen får deltagarna motivera sina ståndpunkter, träna sig i att lyssna på andra och fundera över varför de tänker som de gör.

Hur?

Deltagarna sätter sig på stolar i en ring. Även den som leder övningen sätter sig i ringen. Det ska alltid finnas en stol mer än antalet deltagare. Deltagarna får ett antal påståenden att ta ställning till. Efter varje påstående ska de som håller med påståendet resa sig och byta plats. Den som inte håller med eller är tveksam sitter kvar. Efter varje påstående får några deltagare motivera varför man satt kvar eller bytte plats. I denna övning är det viktigt att klargöra att det inte finns något rätt och fel och att det är viktigt att alla blir respekterade för sin åsikt. Ingen får värdera någon annans åsikt utan övningens syfte är att fundera på varför man själv tänker som man gör. Om någon deltagare efter att ha hört en annan deltagares motivering ändrar ståndpunkt kan man resa sig och byta stol för att markera att man tänkt om.

Påståenden

- Det går att påverka samhället genom att rösta
- Jag kan tänka mig att sitta i riksdagen
- Politiska partier är onödiga
- Det är viktigt att gå och rösta
- Att engagera sig politiskt är viktigt om man vill påverka
- Sverige har en stark demokrati
- Kommunval är viktigare än riksdagsval
- Det spelar ingen roll hur man röstar – alla politiker är korrupta
- Vi borde ha fler folkomröstningar
- EU-valet är viktigt
- Politikerna är ansvariga för allt som är fel i det här landet
- Jag har stor möjlighet att påverka utvecklingen för området där jag bor
- Församlingar bör inte lägga sig i om deras medlemmar röstar eller inte
- I Sverige har allas röst samma värde
- Politiska partier tycker att trossamfunden är viktiga för demokratin

FÖRÄNDRINGSTRÄDET

Om övningen

Grundförutsättningen för en stark och levande demokrati är aktiva medborgare. Denna övning fokuserar på vikten av att vi alla deltar i de demokratiska processerna.

Syftet

Syftet med övningen är att synliggöra vikten av aktivt deltagande i allmänna val och i direktdemokratien om man vill kunna påverka de beslut som fattas. Deltagarna får fundera på saker de vill förbättra/utveckla i sin kommun. De får prioritera vilka frågor som är viktigast och sedan lista olika saker de själva kan göra för att bidra till förändring på kort och lång sikt.

Hur

Deltagarna delas upp i mindre grupper om cirka 6 personer runt ett bord. En trädstam med grenar och olika långa rötter ritas på stort blädderblock som läggs mitt på bordet. Varje deltagare får tre löv och uppgiften att skriva tre saker de skulle vilja förbättra/utveckla i sin kommun. Tanken är att deltagarna här ska lista saker som de anser är viktiga t.ex. "Jag vill ha fler lärare i förskolan" eller "Jag vill korta väntetider på vårdcentralen". Alla deltagarna tar sedan och klistrar fast sina egna löv på grenarna.

Deltagarna diskuterar varje löv gemensamt och funderar på olika saker de kan göra på lång och kort sikt för att möjliggöra denna förbättring. De saker de tycker man kan göra omedelbart för att bidra till förändring skriver man på de korta rötterna på bilden (tex skriva ett medborgarförslag, starta en namninsamling). De sakerna som man tror är viktiga för att kunna bidra till mer långsikt förändring skriver man på de längre rötterna (rösta i allmänna val, engagera sig i ett politiskt parti). När trädet är klart samlas alla grupper och presenterar sina träd för varandra. Man berättar om saker man vill förbättra och lyfter förslag på kort och långsiktiga lösningar.

Kopiera och klipp gärna ut detta löv till övningen förändringsträdet.

OM DU MÅSTE VÄLJA

Som beskrivits i kapitel 1 i detta material diskuteras det än idag om det är så att vissa rättigheter som finns med i FN:s allmänna deklARATION om de mänskliga rättigheterna är viktigare än andra. En del hävdar att det är viktigare att i första hand garantera åsikts- och yttrandefrihet, föreningsfrihet och rätten att delta i val. Andra lägger vikten främst på rätten till arbete, mat, hälsa och skolgång. Detta trots att alla rättigheter har antagits med samma juridiska status och att FN slagit fast att rättigheterna är universella och odelbara.

Syfte

Syftet med denna övning är att öka förståelsen om rättigheternas odelbarhet och ömsesidiga beroende av varandra.

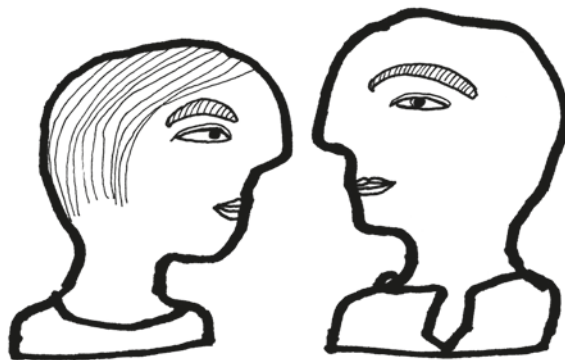
Hur?

Dela in deltagarna i grupper med ca 5 personer i varje. Tala om för deltagarna att de tillhör en styrande grupp i landet X - ett litet land med små ekonomiska resurser. Det finns inte möjlighet att garantera landets medborgare alla rättigheter eftersom pengarna inte räcker till. Deltagarna, i egenskap av X styrande organ, har i uppdrag att välja bort fyra rättigheter som idag finns i landet. Deltagarna får fyra minuter på sig att diskutera vilka fyra rättigheter de vill välja bort. Alla skall vara överens om beslutet.

När fem minuter gått får gruppen i uppgift att ta bort ytterligare fyra rättigheter. Denna gång får de åtta minuter på sig. Även denna gång måste de vara överens. Efter att man sammanlagt valt bort åtta rättigheter reflekterar gruppen gemensamt kring övningen. Övningen tar 40-60 min beroende på gruppstorlek.

DISKUSSIONSFRÅGOR

1. Vilka rättigheter finns?
2. Var några rättigheter enklare att ta bort? Var några svårare att ta bort än andra?
3. Hur gick diskussionen? Var ni ense eller kompromissade ni?
4. Hur kändes det att ta bort rättigheter fast du inte höll med? Går det att kompromissa kring rättigheter?
5. Vad händer om människor inte har vissa av rättigheterna?
6. Är alla dessa rättigheter självklara i Sverige? Har alla samma tillgång till dessa rättigheter i samhället?
7. Är det några av rättigheterna som är extra viktiga för trossamfunden att arbeta med internt och externt?

**RÄTTIGHETSKORT
TILL ÖVNINGEN
”OM DU MÅSTE VÄLJA”**

Kopiera och klipp ut.

	JÄMLIKHET	KULTUR
GIFTA MIG MED DEN JAG VILL	HA ETT EGET NAMN	DUGLIGT BOENDE
VARA MEDLEM I FACKET	RESA FRITT	HA FRITID
TYCKA VAD JAG VILL	FRED	HA ETT ARBETE
RÄTT TILL UTBILDNING	INTE GÅ HUNGRIG	LÄRA MIG ATT LÄSA
BÄRA DE KLÄDER JAG VILL	RÄTT TILL LÄKARVÅRD	DELTA I MÖTEN
RÄTT ATT UTÖVA DEN RELIGION JAG VILL	SÄGA VAD JAG VILL	SKRIVA VAD JAG VILL
RÖSTA	INTE UTSÄTTAS FÖR SLAVERI	INTE TVINGAS TILL HÅRT ARBETE

REFLEKTIONSTÅGET

I församlingar/föreningar sker en mängd olika aktiviteter och arbete. Kopplingen mellan dessa och mänskliga rättigheter kan ibland vara svår att se. Det är sällan vi i allmänhet beskriver det arbete vi gör med fokus på vilka rättigheter vi främjar. En förskolepedagog kanske beskriver sina arbetsuppgifter som att ta hand om barnen och stimulera deras vardagslek. Han eller hon kanske inte beskriver det i termer av att det bidrar till barnens rätt till utveckling genom sin lek och att växa i sitt samspel med andra. Reflektionståget är en metod för att förstå kopplingen mellan det dagliga arbetet och hur vi implementerar mänskliga rättigheter.

Syfte

När vi beskriver det vi gör utifrån de rättigheter vi främjar reflekterar vi över såväl olika rättigheter som vårt arbete. Ofta brukar de som gör övningen beskriva att ju fler personer man talar med under övningens gång desto mer landar man i innebörden av sin egen beskrivning. Övningen kan också bidra med nya infallsvinklar på den egna verksamheten.

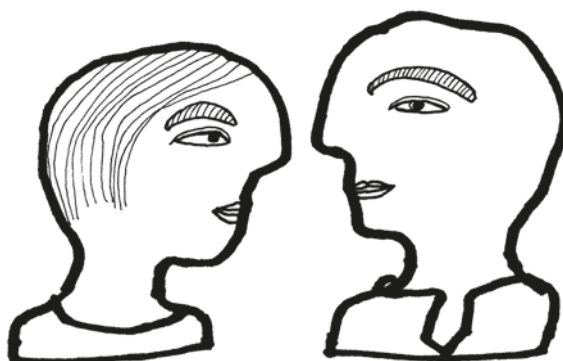
DISKUSSIONSFRÅGOR

1. Hur kändes det att göra denna övning? Var det svårt? Blev det lättare eller svårare ju fler du pratade med?
2. Fick du någon ny infallsvinkel på ditt arbete? Har du fått någon ny infallsvinkel på någon annan del av församlingens/föreningens verksamhet?
3. Finns det något mervärde med att kunna beskriva arbetet utifrån rättighetstermer och inte bara utifrån det arbete du utför?

Hur?

Alla deltagare får ett papper med de grundläggande mänskliga rättigheterna i FN:s allmänna förklaring. Deltagarna funderar sedan enskilt i fem minuter på vilken/vilka av dessa rättigheter de direkt eller indirekt tycker att de arbetar med i sin vardag. Den som leder övningen kan ge exemplet med förskolepedagogen och gärna ett eget exempel som är relevant för de som deltar. Sedan ställer sig deltagarna i två rader ansikte mot ansikte. Om man inte vill göra övningen stående kan man även sätta sig mitt emot varandra.

Två och två ska nu deltagarna beskriva vad de arbetar med genom att använda rättighetstermer. Det vill säga utifrån vilka rättigheter de främjar och implementerar snarare än vilka uppgifter de utför i sitt arbete. Varje par har ca två minuter på sig. Tiden ska fördelas jämt mellan de två som pratar. Uppmana deltagarna att stjäla bra beskrivningar från varandra. När tiden är ute roterar gruppen så att man hamnar framför en ny person. Sedan upprepas samma sak en gång till. Alla deltagare bör hinna prata med minst fem till sex olika personer. Övningen tar ca 45 minuter beroende på antal deltagare.

FÖRENKLAD LISTA ÖVER RÄTTIGHETER TILL ÖVNINGEN ” REFLEKTIONSTÅGET”

- Liv, frihet och personlig säkerhet
- Frihet från slaveri
- Frihet från tortyr
- Att erkännas som en person i lagens mening
- Familjeliv och privatliv
- Likhet inför lagen
- Rättvis rättegång
- Tankefrihet
- Religionsfrihet
- Åsiktsfrihet
- Yttrandefrihet
- Mötesfrihet
- Föreningsfrihet
- Rösträtt
- Förflytta sig fritt inom en stat
- Lämna sitt land
- Återvända till sitt land
- Söka och åtnjuta skydd mot förföljelse
- Inte diskrimineras (kön, etnicitet, funktionshinder, m.m.)
- Nationalitet
- Bilda familj
- Äga egendom
- Arbete
- Försörjning
- Vila, fritid och semester
- Bostad
- Hälsa
- Utbildning
- Ta del av kultur
- Ta del av vetenskapliga framsteg

BESLUTSVÄGAR OCH MAKTSTRUKTUR

Syfte

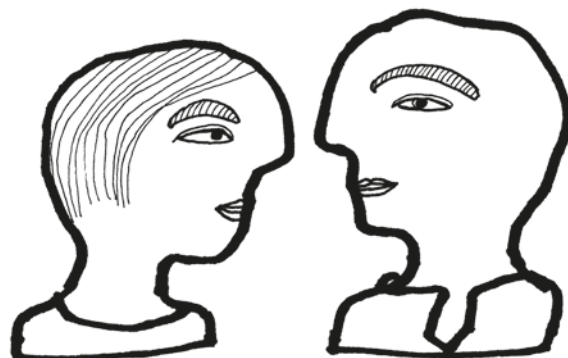
Syftet med denna övning är att skapa förståelse för hur trossamfundet/församlingen/föreningen är organiserad och vilka olika påverkansvägar de har. Genom diskussionsfrågorna berörs även mångfalden i församlingen/föreningen samt vilka som syns och hörs i församlingen/föreningen.

Hur?

Detta är en övning som kräver att du som ledare känner till hur din församling/förening ser ut och på vilka sätt man kan påverka och delta i demokratiprocessen. Omfattningen på övningen kan helt anpassas efter gruppen så anpassa orden efter er verklighet.

Börja med att skissa upp hur er organisation ser ut samt vilka forum och grupper som finns på olika nivåer och vilka uppgifter dessa forum och grupper har. Skriv sedan upp de olika uppgifterna samt grupperna (t.ex. styrelse – ansvarar för att styra och utveckla organisationen, valberedning ansvarar för att ge förslag på nya kandidater till styrelsen etc.) stort på var sitt A4-papper. Sätt upp lapparna på väggen och dra sedan tejp eller snöre mellan dem för att förstå hur de hänger ihop.

Detta kan sedan följas upp genom att deltagarna i helgrupp eller i mindre grupper diskuterar följande frågor:

DISKUSSIONSFRÅGOR

1. Vem kan formulera problem och lösningar?
2. Vems intressen tillvaratas och är det någon som glöms bort?
3. Hur är principprogram, policies och verksamhetsplan formulerade?
4. Kan dessa dokument göras mer inkluderande?
5. Vad står det i informationsbroschyrer, på webben och i medlemstidningen?
6. Vilka kommer till tals och syns på bilderna?
7. Vad läggs resurserna på i församlingen/föreningen och vilka lockas till dessa delar av verksamheten?
8. Vilka lockas att engagera sig i församlingen/föreningens aktiviteter? Vad gör att det är just dessa grupper som känner sig välkomna och deltar?
9. Hur ser mångfalden och jämställdheten i organisationen ut? Är det någon skillnad om man jämför vilka som är aktiva i toppen och nedåt?

DEN NYA FÖRSAMLINGSLOKALEN

Om övningen

Deltagarna får veta att deras församling/förening på sista tiden ökat medlemsantalet. Detta gör att man behöver bygga en ny församlingslokal. Församlingen har via olika aktiviteter samlat in pengar till den nya lokalen. Man har ännu inte bestämt hur lokalen ska se ut och var den ska ligga. I övningen får deltagarna reflektera över demokratiska processer och olika sätt att fatta beslut.

Syfte

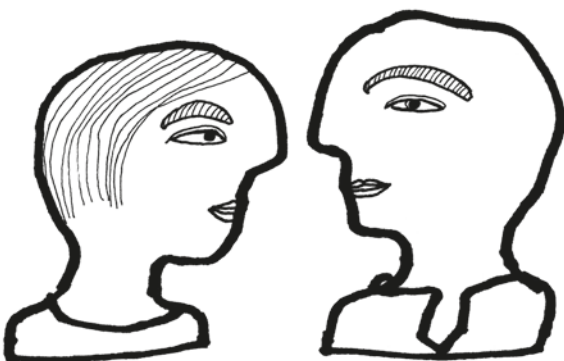
Att rösta om viktiga frågor är inte alltid enkelt. I våra samfund och samhället i stort fattas många beslut baserat på kompromisser. Alla kan inte alltid vara nöjda med en kompromiss. Om man får göra sin röst hörd är det dock ofta lättare att acceptera ett beslut - även om de inte alltid blir som man vill. Syftet med övningen är att göra deltagarna medvetna om hur viktigt det är att få vara delaktig i en beslutsprocess.

Hur

Du behöver ett rum med 4 bord. Vid varje bord finns det en tydlig markering av ett av fyra alternativ:

- Majoritetval
- Konsensusval
- Församlingsledaren bestämmer
- Annat

Alla deltagare väljer vad de tycker är bästa sättet att enas om den nya församlingslokalen. Sedan sätter de sig vid det bord som motsvarar alternativet. Deltagarna får runt sina bord reflektera över varför det valt just detta alternativ. Sedan får de dela sina reflektioner med övriga deltagare. Nästa steg i övningen är ett antal frågor som deltagarna får reflektera över enligt samma koncept. Först i smågrupper och sedan med varandra.

DISKUSSIONSFRÅGOR

- Om beslutet vi fattat kränker eller missgynnar en minoritet hur gör vi då?
- Vad innebär det att kompromissa?
- Finns det något sådant som ett rättvist beslut? Hur fattas ett sådant?
- Kan man avstå att använda sin röst gällande församlingslokalen? Vad beror det på? Är det bra eller dåligt att man avstår? Vad blir konsekvenserna om man avstår?

DEMOKRATI AKTÖRER

Syfte

Övningen syftar till att fundera över var värderingar formas. Övningen bidrar även till reflektion kring var man bör prioritera att lägga tid och resurser om man vill öka engagemanget i de demokratiska processerna.

Hur

Deltagarna får en lista med olika faktorer och personer som kan påverka deras syn på politiken, demokratiska processer och om och hur man röstar. Deltagarna ombeds att kategorisera vilka av dessa som varit viktigast och minst viktigast för att forma deras demokratisyn och politiska grundsyn. Baserat på det får de fundera på vilka åtgärder de själva tror är de viktigaste för att öka förtroendet för demokratin och valdeltagandet och vad de själva kan göra.

Vilka aktörer påverkar mest din syn på demokratin?

- Skolan
- Mitt trossamfund
- Nyheterna
- Min familj
- Mina vänner
- Grannar
- Kändisar
- Politiker vi träffar
- Kollegor och arbetskamrater
- Intresseorganisationer (exempelvis fackföreningar, politiska partier, NGOs etc)
- Arbetsgivare

Samtalsfrågor:

- Vilka har du listat som de som mest påverkat din syn på demokratin och varför?
- Baserat på vilka som påverkar mest – var bör man rikta sina insatser för att öka förtroendet för demokratin? Var tror du man bör rikta sina insatser för att öka valdeltagandet? Mot skolan, familjen, föreningen, media etc?
- Finns det några grupper som du upplever deltar i demokratiska processer och allmänna val i lägre utsträckning än andra? Vad tror du det beror på?
- Vad tror du konsekvensen blir för de grupper som inte deltar? Vad tror du konsekvensen kan bli för samhället?
- Skriv ner tre saker du skulle vilja förmedla till din lokala politiker.
- Skriv ner tre punkter som ditt trossamfund kan göra för att bidra till ökat valdeltagande.

SWOT

Deltagarna identifierar den egna organisationens styrkor och svagheter, samt möjligheter och hot i organisationens omvärld. SWOT står för; styrkor (**S**trengths), svagheter (**W**eaknesses) möjligheter (**O**pportunities), hot (**T**hreats). Metoden innehåller både en mycket enkel organisationsanalys (Styrkor och Svagheter), och en mycket enkel omvärldsanalys (Möjligheter och Hot).

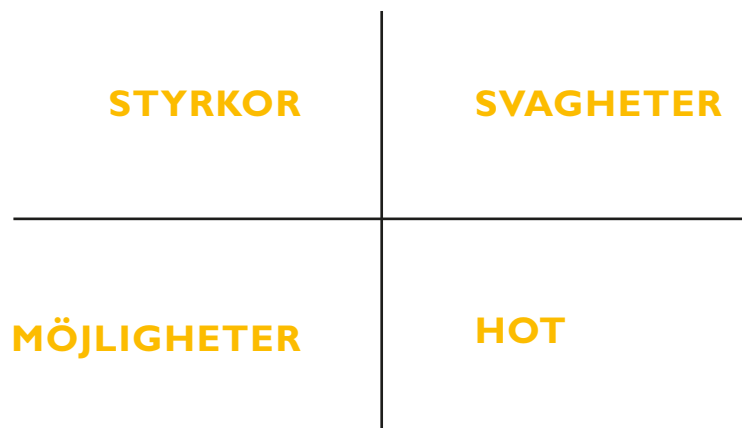
Hur?

Börja med att bestämma vad det är som SWOT analysen ska göras på. Är det en viss del av församlingen/föreningen? Ett visst projekt? Om man inte är van att använda en SWOT, frågar många vad skillnaden är mellan en styrka och en möjlighet? Mellan en svaghet och ett hot? Styrkor och svagheter är begrepp som avser det interna, d.v.s. inom projektet eller inom den organisation som projektet ver-

kar. Styrkorna och svagheter är också sådant som vi med säkerhet vet. Möjligheter och hot blir då det motsatta, d.v.s. det externa perspektivet och sådant som vi inte med säkerhet vet.

Börja med ett av områdena, t.ex. Styrkor. Låt alla deltagare skriva ner en styrka på en post-it. Klistra sedan upp lapparna i rutan för Styrkor. Gå sedan snabbt igenom vad som skrivits på lapparna för att förtydliga vad som avses med lappen. Sedan är det dags för en ny omgång där alla skriver ner ytterligare en Styrka. Fortsätt tills området är uttömt. Sedan är det dags för nästa område. När ni känner att alla områden är klara är det dags för analys. Gå igenom område för område och diskutera hur resultatet kan hanteras och användas i framtiden.

Ett alternativ är att göra övningen som en brainstorming i smågrupper. Övningen tar ca 2 timmar beroende på komplexitet på det som SWOT analysen görs på.

RÄTTIGHETSBASERAD ANALYS AV VERKSAMHETEN

I utvecklingssamarbete har man länge pratat utifrån termer om "rättighetsbaserat arbete". Det innebär i praktiken att aktivt verka för att mänskliga rättigheter uppmärksammas, respekteras och efterlevs i den egna verksamheten.

Det finns fyra grundprinciper som man brukar använda för att beskriva rättighetsbaserat arbete: "deltagande, ansvarsutkrävande, icke-diskriminering och öppenhet/transparens". När man arbetar rättighetsbaserat innebär det att dessa principer finns med i alla delar av verksamheten. Från formulering av problem, syfte, målsättning, val av metoder, genomförande till uppföljning.

I ett rättighetsbaserat arbete genomsyras alla delar av ett aktivt deltagande där de som är berörda av en problematik eller verksamhet också involveras i detta arbete. Ett rättighetsbaserat arbete tydliggör maktförhållanden genom att identifiera vilka som har rättigheter som behöver implementeras (rättighetsbärare) och vilka som har ansvar för att garantera dessa rättigheter (skyldighetsbärare). Skyldighetsbäraren för rättigheter är vanligen statens olika institutioner; myndigheter, landsting, kommuner och tjänstemän på dessa institutioner.

Även församlingarna/föreningarna är i många situationer skyldighetsbärare gentemot deltagarna i verksamheten eftersom dessa kan stå i en beroendesituation till församlingen/föreningen som då sitter på makten. Vi behöver därmed även internt reflektera över vem som sätter villkoren och hur vi själva kan arbeta med deltagande, ansvarsutkrävande, icke-diskriminering och transparens. Att göra en rättighetsbaserad analys kan därför vara ett led i att granska och förbättra vår egen verksamhet.

Syfte

En rättighetsbaserad analys ger en tydligare bild över de områden i verksamheten som behöver förbättras, i riktning mot ett mer rättighetsbaserat arbete. Utifrån analysen görs sedan handlingsplaner där tydliga åtgärder formuleras för att komma till rätta med de brister analysen visar. Det är viktigt att vara tydlig med vem som är ansvarig för att åtgärden utförs, inom vilken tidsram och med vilka resurser.

Hur?

Förklara att analysen görs utifrån principerna delaktighet, transparens, icke-diskriminering och ansvarsutkrävande, det som brukar användas för att beskriva ett rättighetsbaserat arbete. Använd stora blädderblockpapper där RBA-kvadraten kan ritas. Gör en RBA-kvadrat för varje verksamhet alternativt aktivitet ni vill diskutera. Under plus antecknas allt som upplevs bra med verksamhetens arbete utifrån dessa principer. Under minus antecknas exempel på var/hur verksamheten brister i delaktighet, icke-diskriminering, transparens och ansvarsutkrävande. Tiden för detta varierar mellan en timma till två dagar beroende hur omfattande verksamhet ni vill arbeta med.

ETT EXEMPEL på en rättighetsbaserad analys med hjälp av RBA-kvadraten av församlingens/föreningens undervisningsverksamhet hittar du på sidan 41.

DELAKTIGHET

Hur ser undervisningsverksamheten för barn och unga ut i din församling? Har tjejer och killar lika stor möjlighet att påverka innehållet? Är det en viss typ av barn och ungdomar som deltar i undervisningsverksamhet? Vet vi vilka ungdomar som inte är där och varför de inte kommer?

- +** Alla barn, unga och vuxna inbjuds till utvärdering av verksamhetens arbete. Då diskuteras också förbättringar till kommande termin.
- +** Alla barn, unga och vuxna har möjlighet att ta ansvar och leda aktiviteter under terminen.
- Det tillkommer en avgift för lokal och böcker för varje ungdom. Avgiften är 200 kronor i månaden. Det riskerar att utesluta familjer med knapp ekonomi och som har fler barn.
- De flesta kurser bestäms av lärarna utan att de lyssnar på några barn eller unga.
- Det är ofta bara studievana ungdomar som kommer till tals på lektionerna.
- De som deltar oftast är unga killar.

TRANSPARENS

Är det tydligt vem ungdomar och barn vänder sig till för att framföra synpunkter när det är något som inte fungerar? Är det tydligt vem som har ansvar att åtgärda eventuella brister?

- +** Det finns en förslagslåda hos församlingen.
- +** De flesta vet vem de skall tala med om de är missnöjda.
- Det finns ingen hemsida eller broschyr där det tydligt framgår vem som är ansvarig för undervisningsverksamheten.

ICKE-DISKRIMINERING

Är undervisningen tillgänglig för alla barn och ungdomar? Är det något i hur verksamheten bedrivs som riskerar att utesluta? Går det att anpassa så att alla ungdomar känner sig välkomna och kan delta i alla aktiviteter?

- +** Vi har valt lokaler och aktiviteter med tanke på att de skall vara tillgängliga för personer med olika handikapp och läs- och skrivsvårigheter.
- +** Vi är väl förberedda att möta barn och unga som mår dåligt på grund av psykisk ohälsa, missbruk och våld i hemmet. Det gör att många barn och unga känner sig bekväma vid våra undervisningstimmar.
- +** Eftersom vår förening består av många olika nationaliteter har vi bra förberedelse för samtal om rasism och främlingsfientlighet.
- Vi är inte så medvetna om och öppna inför att familjebildningar kan se olika ut. Vi tar inte särskild hänsyn till att en familj kan bestå av en förälder, föräldrar av samma kön samt flergenerationsfamilj t ex då barn och vuxna berättar om sin familj, vad man gjort under sommaren.
- Vårt undervisningsmaterial är endast på ett språk vilket riskerar att utesluta barn och unga med annat språk i församlingen.

ANSVARSAUTKRÄVANDE

Finns lättillgänglig information om undervisningsverksamhetens prioriteringar samt hur barn och unga kan vara delaktiga för allmänheten?

- +** Alla är alltid välkomna att delge sina synpunkter.
- Vi har inga rutiner eller system som tydligt kommunicerar syfte och mål med undervisningsverksamheten.
- Vi gör inga utvärderingar efter avslutade kurser.

TRE UTMANINGAR, ANSPRÅK, LÖSNINGAR

Syfte

Denna övning är ett sätt att snabbt ta fram de utmaningar vi står inför, vilka vi behöver hjälp med att lösa samt vad vi själva kan göra.

Hur?

Dela in deltagarna i grupper om 3-5 personer. Ge alla grupper ett stort blädderblocksblad indelat i tre spalter. Be dem att i den första spalten lista de tre största utmaningarna relaterade till demokrati och mänskliga rättigheter för ditt trossamfund i relation till samhället.

I den andra spalten listas tre anspråk de har på samhället/regeringen för att hantera dessa utmaningar. I den sista spalten listas tre förslag på hur de själva i trossamfundet/församlingen/föreningen kan arbeta för att lösa denna utmaning.

Grupperna får ca 30 minuter till detta arbete och presenterar sedan det de kommit fram till för övriga deltagare som får ställa frågor och komma med kommentarer. Det är bra om diskussionen redan här kommer in på vad ett konkret nästa steg skulle kunna vara för en lösning.

INTRESSENTANALYS

Trossamfundet/församlingarna/föreningarna är en del av samhället och påverkas och är beroende av många andra aktörer för att kunna verka. Genom att göra de följande två övningarna och diskutera kring olika aktörers agerande och inflytande kan man se möjliga förändringar i framtiden. Det är även ett sätt att ta fram strategier för den församlingen/föreningen för att utveckla relationer med olika aktörer eller agera gentemot andra.

Syfte

Denna övning syftar till att identifiera organisationer och faktorer i omvärlden, som organisationen står i något slags beroendeförhållande till.

Hur?

Deltagarna får ett papper där de ritar upp den egna församlingen/föreningen i mitten. Tillsammans identifieras sedan organisationer, myndigheter och faktorer i omvärlden, som organisationen står i något slags beroendeförhållande till. Det kan vara i ett lokalt, nationellt eller internationellt perspektiv. Rita in dessa på pappret; nära om de påverkar mycket och längre ifrån om de inte påverkar i samma grad. Diskutera sedan hur relationen mellan församlingen/föreningen och den aktör ni ritat in ser ut. Är det en nära relation kan detta visas med att dra ett tjockt streck emellan punkterna. Är det lite sämre ett svagare. Finns ingen relation alls drar ni inget streck.

En uppföljning kan vara att göra en ny version som visar hur ni skulle vilja att det såg ut.

KRAFTFÄLTSANALYS

Här ritar deltagarna upp en karta över de konstruktiva respektive blockerande krafterna för att på så sätt hitta en lösning på problemet, och hur man kan agera utifrån detta "kraftfält".

Hur?

Skriv upp den förändring ni vill uppnå på ett blädderblock, se exemplet nedan.
Inventera sedan:

- Vilka medkrafter ser ni som kan hjälpa till att uppnå detta? (Det kan vara aktörer, prioriteringar, åsikter...) Dessa skrivs upp på vänster sida med pilar som pekar mot lösningen.
- Vilka motkrafter ser ni som hindrar er att uppnå detta? Dessa skrivs upp på höger sida med pilar som pekar mot lösningen.

Pilarna kan ha olika tjocklek för att markera hur stark ni bedömer att med- eller motkraften är. Avsluta med att samtala om vilka insatser som skulle kunna förstärka medkrafterna, och vilka som skulle minska motkrafterna.

FÅR ALLA FÖLJA MED?

Syfte

Denna övning skapar förståelse kring hur strukturer och diskriminering påverkar våra möjligheter att ta del av rättigheter. Genom diskussionsfrågorna kan vi även synliggöra förutfattade meningar, normer och fördomar hos oss själva och i den egna församlingen/föreningen.

Hur?

För att genomföra övningen behövs ett stort rum eller öppen plats. Klipp ut rollkortet och ge ett till varje deltagare. Be deltagarna tänka sig att de är personen på rollkortet och att de lever just nu i Sverige. Understryk att de ska hålla rollen hemlig för de andra deltagarna och inte prata under övningen. Be dem fylla i alla andra detaljer om rollen med hjälp av sin fantasi utifrån vad som känns mest troligt.

Be därefter deltagarna ställa sig bredvid varandra längs med rummets ena vägg. Låt dem veta att du kommer att ställa en rad frågor. Om de känner att de kan svara ja på frågan ska de ta ett steg framåt. Om de inte kan svara ja står de stilla. Ett alternativt sätt att göra övningen är att börja på en rad i mitten av rummet. Om man kan svara ja på en fråga tar man ett steg fram men om man inte kan svara ja tar man ett kliv bakåt.

Läs upp frågorna en i taget. Vid slutet av övningen kommer vissa personer att befinna sig långt fram och andra långt bak. Be deltagarna stå kvar där de hamnat och avslöja sina identiteter en i taget. Övningen tar ca 30 minuter.

Reflektionsfrågor

Fråga först de som är längst fram hur det kändes det att gå framåt? Tänkte de på att det fanns personer som inte rörde sig lika snabbt som de själva? Hur kändes det? Upptäckte de att det fanns personer allra längst bak eller bara de som var alldeles bakom? Fråga sedan dem längst bak hur det kändes att stå kvar/gå bakåt? Upplevde de att deras grundläggande rättigheter kränktes?

Berätta här att de påståenden som lästes upp var olika mänskliga rättigheter. Speglar detta hur det ser ut i Sverige? Speglar det hur det ser ut i församlingarna/föreningarna?

I de fall där personens identitet var mycket kort beskriven reflektera över vilket kön, sexuell läggning, funktionsnedsättning etc. karaktären fick. Fundera utifrån detta hur stor roll våra egna fördomar spelar för om vi rörde oss framåt eller inte i övningen. Avsluta med att fråga om övningen gett några nya perspektiv eller reflektioner.

FRÅGOR:

- Du har ett boende med bra standard där du känner dig trygg.
- Du kan köpa nya kläder regelbundet.
- Du har tillräckligt med mat att äta.
- Du har en lön du kan leva på.
- Det är lätt för dig att ta dig till platser du behöver vara på.
- Du har tillgång till bra hälsovård när du är sjuk.
- Dina barn (eller du själv om du är barn) går i skolan regelbundet och får en bra utbildning.
- Du kan gifta dig med den person du själv väljer.
- Du har möjlighet till utveckling i din karriär.
- Du vill och kan rösta i kommunal- och riksdagsval.
- Folk respekterar det du säger och dina åsikter.
- Du känner dig sällan diskriminerad.
- Du upplever att ditt språk, religion och levnadssätt är respekterat i det svenska samhället.
- Dina högtider har en ledig dag i almanackan.
- Du är inte rädd för polisen.
- Du är inte rädd för att bli trakasserad eller attackerad på gatan.
- Du ser människor du kan identifiera dig med framställas på ett positivt sätt i media.
- Du har aldrig haft några språkliga begränsningar när du söker varor eller tjänster.
- Om du har problem vet du vart du kan vända dig för att få råd och hjälp och kan lätt ta den kontakten.
- Du känner dig välkommen och inkluderad i Sverige.

**ROLLKORT TILL
ÖVNINGEN "FÄR
ALLA FÖLJA MED?"**

Kopiera och klipp ut.

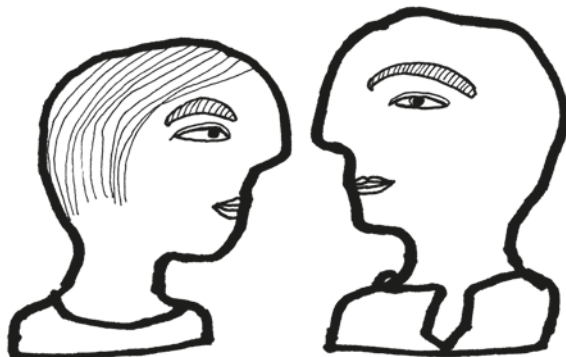
	Papperslös invandrare från Syrien	Medelålders prostituerad boende i Stockholm
Tonåring med djupt troende kristen familj i en mindre stad	Romsk säsongarbetare	Dotter till Pakistans ambassadör i Sverige
Muslimsk flicka som bor med sina djupt troende föräldrar	75-åring utan någon familj	25-årig hemlös person
Ensamstående förälder med två små barn	30 årig HIV-positiv kvinna	Medelålders man som avtjänat ett fängelsestraff
Framgångsrik företagsledare i Sverige född i Irak	Tonåring i en liten stad i norra Sverige	Moderat riksdagspolitiker
VD för ett framgångsrikt mediaföretag	Asylsökande med en funktionsnedsättning	Rullstolsburen kvinna
Förtidspensionerad fritidspedagog	Homosexuell 20-åring som just påbörjat utbildning till polis	Synskadad juriststudent
Civilingenjörstudent på Kungliga tekniska högskolan	Religiös ledare i en ortodox församling i en mellanstor stad	Den första i din familj som avslutat en universitetsutbildning

ENKEL HANDLINGSPLAN

Exempel på hur en enkel handlingsplan kan se ut:

Vad vill vi uppnå?	Vilka aktiviteter ska genomföras	Ansvarig person	Deadline
1 ...			
2 ...			
3 ...			

DISKUSSIONSFRÅGOR

1. Vad ska uppnås?
2. Varför är det viktigt?
3. Hur ska det uppnås?
4. Vilka resurser behövs/finns?
5. Vilka kan vi samverka med/ta hjälp av?
Finns det andra som vill samma sak?
6. Var ligger ansvaret? Hur fördelas arbetet?
7. När ska målet vara uppnått?
8. Hur sker uppföljningen?
9. Vad är ett bra resultat?
Hur vet vi att målet har uppnåtts?

GÖR EN MÅLBILD – TIDNINGEN OM 10 ÅR

För att underlätta att församlingen/ föreningen arbetar i samma riktning är det viktigt att alla har samma målbild. Om resultatet av denna övning visar på att medlemmarnas målbild skiljer sig väldigt mycket kan det vara viktigt att diskutera och ta fram en gemensam målbild, detta kan bli en process som tar tid.

Syfte

Att på ett roligt och kreativt sätt visionerna kring det man vill uppnå och skapa en målbild och känsla av att det verkligen kan hända.

Hur?

Ge deltagarna i uppgift att skapa en tidning som kommer ut om 10 år. Om 10 år har det ni identifierat som mål i tidigare övningar lyckats och ert trossamfund/församling/förening spelar en stor roll inom detta område. Skriv artiklar, annonser, rita eller hitta bilder. Låt fantasin flöda.

Deltagarna får själva välja vem som gör vad och hur ni ska jobba, men alla ska producera minst en artikel (gärna fler). I artikeln ska ni beskriva en aktuell händelse (tio år framåt i tiden) och historien som ledde fram till denna händelse. Artikeln ska ha anknytning till det ni vill uppnå. Inget är för gallet för att vara med i denna artikel och tidning. Övningen ska vara rolig!

När deltagarna skrivit klart sina artiklar klipp ihop dem till en tidning som alla får läsa. Ju mer likt en tidning ni gör det desto verkligare blir det.

RELIGIONSQUIZ – VAD VET DU OM RELIGION I SVERIGE?

1. Hur många medlemmar hade Svenska kyrkan 2012?
2. Från 1726 – 1858 var konventikelplakatet lag i Sverige. Vad innebar det?
3. Hur många procent av svenskarna säger ja till påståendet ”det finns en Gud”?
4. Vad är ett trossamfund enligt *Lagen om trossamfund*?
5. Gäller religionsfriheten alla medborgare i Sverige?
6. Vilket århundrade etablerades officiellt den första ortodoxa kyrkan i Sverige?
7. När fick judar officiellt tillåtelse att bosätta sig i Sverige – som judar?
8. Hur många muslimer fanns det i Sverige år 1930?
9. När brukar man säga att Sverige blev kristet?
10. Vilken kristendomsform har dominerat i Sverige längst – katolicismen eller protestantismen?
11. Vilken är den största orientaliska kyrkan i Sverige 2013?
12. Vilken är den största ortodoxa (bysantinska) kyrkan i Sverige 2013?
13. Vilken var den första muslimska föreningen i Sverige?
14. Vad innebär den ”inre religionsfriheten”?
15. Vad innebär den ”yttre religionsfriheten”?
16. Enligt svensk lag skall stödet till trossamfunden bidra till att skapa förutsättningar för trossamfunden att bedriva en aktiv och långsiktigt inriktad religiös verksamhet i form av fyra saker – vilka då?
17. Hur många procent av svenskarna säger 2005 ja till påståendet: ”det finns någon sorts ande eller livskraft”?
18. Hur många svenskar deltog i en gudstjänst ett veckoslut år 2000?
19. Fram till år 1978 var katolska kyrkan i Sverige tvungna att rapportera in en sak till svenska staten – vadå?
20. Vad innebar 1951 års religionsfrihetslag?
21. Vilka restriktioner angav den svenska lagen från 1600-talet fram till 1860-talet gällande religionstillhörighet?
22. När grundades den första judiska församlingen i Sverige?
23. Vilket år fick judarna fullständiga medborgerliga rättigheter i Sverige?
24. Vem brukar kallas för ”Sveriges apostel”?
25. Hur många svenskar tillhör ett frikyrkligt samfund?
26. Vilket år fick kvinnor inneha prästtjänst i Svenska kyrkan?
27. När skedde det första baptistiska dopet i Sverige?
28. Vad kallas den religion som dominerade i Sverige innan kristendomen?
29. Hur många grund- och gymnasieskolor med konfessionell inriktning (det vi till vardags brukar kalla religiösa friskolor) fanns i Sverige 2012?
30. Måste den svenska regeringschefen, dvs statsministern, tillhöra Svenska kyrkan?
31. Fredagen den 26:e april 2013 hände något rörande religion för första gången i Sverige – vad då?
32. År 2012 stödde svenska staten idrottsrörelsen med 1700 miljoner (1,7 miljarder). Hur stort är det statliga stödet till trossamfund samma år?
33. Hur många procent av svenskarna lyssnar eller tittar på radio- eller tv-gudstjänst under ett veckoslut?
34. Hur många timmar gudstjänst sänder SVT under ett år (2012)?

SVAR TILL RELIGIONSQUIZ

1. Svenska kyrkan hade ca 6,5 miljoner medlemmar 2012.
2. Konventikelplakatet innebar ett förbud mot olovliga sammankomster vilket i praktiken innebar alla religiösa möten utanför Svenska kyrkans kontroll.
3. 23 % enligt Europakommissionens undersökning 2005.
4. Enligt Lagen om trossamfund är ett trossamfund ”en gemenskap för religiös verksamhet, i vilken det ingår att anordna gudstjänst.”
5. Nej. Statschefen (d.v.s. kungen) och den kungliga familjen måste tillhöra den evangelisk-lutherska kyrkan.
6. Kristi Förklarings rysk-ortodoxa kyrka är den äldsta av de ryska kyrkorna utanför Ryssland och församlingen är Sveriges första icke-lutherska församling efter reformationen. Den grundades i början på 1600-talet.
7. År 1782.
8. 15 personer i Sverige uppgav 1930 att de var muslimer. Det var sista gången det skedde en religionsräkning i Sverige. Idag brukar man uppskatta antalet muslimer i Sverige till 400 000 personer.
9. Den förste svenske kungen som bekände sig till den kristna tron var Olof Skötkonung. Enligt traditionen döptes han i Husaby källa år 1008.
10. Det är ett jämnt lopp men katolicismen vinner (1000 – 1593). Protestantismen har dominerat från 1593 och framåt.
11. Den syrisk-ortodoxa kyrkan som idag har ett 40-tal kyrkor i Sverige med ca 50 000 registrerade medlemmar.
12. Den serbisk-ortodoxa kyrkan som idag har ett 10-tal kyrkor i Sverige med ca 30 000 registrerade medlemmar.
13. Den första muslimska församlingen i Sverige bildades i Stockholm av tatariska muslimer av finsk-rysk härkomst. De startade församlingen Islam Församlingen i Sverige år 1949
14. Frihet att välja, byta och lämna sin religion eller övertygelse. Denna rätt får aldrig begränsas.
15. Frihet att utöva en religion eller övertygelse. Alla har frihet att ensam eller i gemenskap med andra, offentligt eller enskilt, utöva sin religion eller trosuppfattning. Får under vissa omständigheter begränsas.
16. Gudstjänst, själavård, undervisning och omsorg.
17. 53 % enligt Europakommissionens undersökning 2005.
18. 1 miljon (12 procent) av svenskarna deltog i en gudstjänst under ett veckoslut år 2000.
19. Vilka svenska medborgare som befann sig i kloster.
20. 1951 års religionsfrihetslag gav svenska medborgare rätten att fritt gå ur Svenska kyrkan, och rätten att helt avstå från att tillhöra ett samfund.
21. Att alla svenska undersåtar skulle bekänna sig till den luthersk-kristna tron.
22. 1776 grundades Judiska Församlingen i Stockholm av Aaron Isaac.
23. År 1870.
24. Ansgar (f. 801 – d. 865).
25. 250 000 svenskar tillhör ett frikyrkligt samfund.
26. 1958. Året efter vigdes tre kvinnor till präster
27. Den 21 september 1848, i Vällersvik i norra Halland då en liten grupp på åtta personer genomförde ett baptistiskt dop i Sverige.
28. Asatron.
29. Enligt Skolverkets statistik för läsåret 2011/2012 fanns det totalt 69 fristående grund- och gymnasieskolor med konfessionell inriktning.
30. Nej.
31. Det första muslimska böneutropet skedde i Fittja.
32. 60 miljoner.
33. 7,3 procent.
34. 86 timmar. I snitt cirka 1,5 timme i veckan.

FÖRKORTNINGAR

CEDAW: konventionen om avskaffande av all slags diskriminering mot kvinnor

CRD: konventionen mot alla former av rasdiskriminering

CRC: konventionen om barnets rättigheter

CAT: konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning

CRPD: konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättningar samt särskilda rättigheter

ICCPR: Internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter

ICESR: Internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter

DE VIKTIGASTE INTERNATIONELLA KONVENTIONERNA OCH DEKLARATIONERNA RÖRANDE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER

- 1948 FN: s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna.
- 1950 Europeiska konventionen angående skydd av de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Gällande lag i Sverige 1995.
- 1951 Internationella konventionen om flyktingars rättsliga ställning.
- 1965 Internationella konventionen om avskaffande av alla former av rasdiskriminering.
- 1966 Internationella konventionen om de medborgerliga och politiska rättigheterna
- 1966 Internationella konventionen om de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter.
- 1978 Inter- amerikanska kommissionen för mänskliga rättigheter, OAS.
- 1979 Internationella konventionen om avskaffande av all diskriminering mot kvinnor.
- 1984 Internationella konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig och förnedrande behandling eller bestraffning.
- 1986 Afrikanska kommissionen för människans och folkens rättigheter, OAU.
- 1989 Internationella konventionen om barnets rättigheter.
- 1990 Internationella konventionen för skydd av migrantarbetare och deras familjer.
- 2006 Internationella konventionen om rättigheter för personer med funktionshinder.
- 2006 Internationella konventionen till skydd mot ofrivilliga försvinnanden.
- 2007 Association of Southeast Asian Nations, ASEAN.

LITTERATUR

Gerdes, H., Hjalmarsson, E., Öjermo, C. 2012. *Rättighetsbaserat arbete i kyrkorna. Introduktion och metoder*. Varberg: Författarna och Argument Förlag.

Gunner, G., Namli, E., med flera. 2005. *Allas lika värde och lika rätt: Perspektiv på mänskliga rättigheter*. Lund: Studentlitteratur.

Hansén, J., Karlsson, S., Massarsch, A., Robertsson, L., Strand, U. 2010 *Människorätt. Grundbok om mänskliga rättigheter*. Stockholm: Premiss Förlag.

Hedlund Thuling, K, 2008. *Lika i värde och rättigheter: om mänskliga rättigheter*, Nordstedts Juridik.

Inglehart, R., m fl., 2004. *Human Values and Beliefs, a cross-cultural sourcebook based on the 1999-2002 values surveys*. Coyacan.

SST, *Samfunden och bidragen*. 2006

Special EUROBAROMETER 225 "Social values, Science & Technology" (2005) ec.europa.eu

Svenska missionsrådet, 2012, *Vad religionsfrihet innebär och när den får begränsas. En lathund om religionsfrihet*. Finns även för nedladdning på www.missioncouncil.se

Riksdagens informationsenhet, *Därför demokrati* (2010) och *Riksdagen – en kort vägledning*. (2012)

WEBBPLATSER

STUDIEFÖRBUND som arbetar med olika trossamfund. På hemsidorna finns bland annat metodmaterial för nedladdning:

Bilda: www.bilda.nu

Ibn Rushd: www.ibnrushd.se

Sensus: www.sensus.se

Nykterhetsrörelsens bildningsverksamhet: www.nbv.se

ÖVRIGA

Agera

Information och material med fokus att förebygga och motverka diskriminering: www.ageraprojektet.se

Commission of the Bishops' Conferences of the European Community

Katolskt forum med fokus på EU: www.comece.org

Demokratiakademien

Information och metodbank om demokrati på flera olika språk: www.democracy.se

Dina rättigheter

Informationssida som informerar framför allt unga om rättigheter och vad man kan göra om de kränks: www.dinarattigheter.se

Diskrimineringsombudsmannen, DO

Myndighet som arbetar mot diskriminering som har samband med kön, könsidentitet eller könsuttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ålder: www.do.se

Fonden för mänskliga rättigheter

Information, material och utbildningar om mänskliga rättigheter samt länkar till konventioner och organisationer etc: www.humanrights.se

Forum för levande historia

Myndighet med uppdrag att främja arbete med demokrati, tolerans och mänskliga rättigheter. Här finns metodmaterial bland annat för ungdomar för nedladdning: www.levandehistoria.se

Global Restrictions on Religion

Amerikansk center med forskning och analyser med fokus på religion och samhälle: www.pewforum.org

Regeringens hemsida om mänskliga rättigheter

Information och nyheter om mänskliga rättigheter i Sverige och länkar till konventioner och rapporter: www.manskligarattigheter.gov.se

Sveriges kommuner och landsting (SKL)

En arbetsgivar- och intresseorganisation för kommuner, landsting och regioner i Sverige. Information om hur kommuner och landsting styrs och vilket ansvar de har. www.skl.se

Sveriges Riksdag

Riksdagen erbjuder studiematerial om demokrati för olika kunskapsnivåer. Materialet kan beställas i klassuppsättningar och är kostnadsfritt. www.riksdagen.se/sv/bestall-och-ladda-ned/studiematerial/

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor

Myndighet som tar fram kunskap om ungas levnadsvillkor och om det civila samhällets förutsättningar. På hemsidan finns information om hur man kan söka bidrag, olika publikationer och kurser: <https://www.mucf.se/>

Valmyndigheten

Har till uppgift att genomföra val och landsomfattande folkomröstningar. Här kan du läsa mer om när, var och hur man röstar. www.val.se

FN:S ALLMÄNNA FÖRKLARING OM DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA

Artikel 1.

Alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter. De har utrustats med förnuft och samvete och bör handla gentemot varandra i en anda av gemenskap.

Artikel 2.

Var och en är berättigad till alla de rättigheter och friheter som uttalas i denna förklaring utan åtskillnad av något slag, såsom på grund av ras, hudfärg, kön, språk, religion, politisk eller annan uppfattning, nationellt eller socialt ursprung, egendom, börd eller ställning i övrigt. Ingen åtskillnad får heller göras på grund av den politiska, rättsliga eller internationella status som råder i det land eller det område som en person tillhör, vare sig detta land eller område är oberoende, står under förvaltarskap, är icke-självstyrande eller är underkastat någon annan begränsning av sin suveränitet.

Artikel 3.

Var och en har rätt till liv, frihet och personlig säkerhet.

Artikel 4.

Ingen får hållas i slaveri eller trälldom; slaveri och slavhandel i alla dess former skall vara förbjudna.

Artikel 5.

Ingen får utsättas för tortyr eller grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning.

Artikel 6.

Var och en har rätt att överallt erkännas som en person i lagens mening.

Artikel 7.

Alla är lika inför lagen och är berättigade till samma skydd av lagen utan diskriminering av något slag. Alla är berättigade till samma skydd mot alla former av diskriminering som strider mot denna förklaring och mot varje anstiftan till sådan diskriminering.

Artikel 8.

Var och en har rätt till verksam hjälp från sitt lands nationella domstolar mot handlingar som kränker hans eller hennes grundläggande rättigheter enligt lag eller författning.

Artikel 9.

Ingen får godtyckligt anhållas, hållas fängslad eller landsförvisas.

Artikel 10.

Var och en är på samma villkor berättigad till en rättvis och offentlig förhandling vid en oberoende och opartisk domstol vid prövningen av hans eller hennes rättigheter och skyldigheter och av varje anklagelse om brott mot honom eller henne.

Artikel 11.

1. Var och en som är anklagad för brott har rätt att betraktas som oskyldig till dess att hans eller hennes skuld lagligen har fastställts vid en offentlig rättegång, där personen åtnjuter alla rättssäkerhetsgarantier som behövs för hans eller hennes försvar.

2. Ingen får fällas till ansvar för en gärning eller underlåtenhet som inte utgjorde ett brott enligt nationell eller internationell lag vid den tidpunkt då den begicks. Det får inte heller utmätas strängare straff än vad som var tillämpligt vid den tidpunkt brottet begicks.

Artikel 12.

Ingen får utsättas för godtyckligt ingripande i fråga om privatliv, familj, hem eller korrespondens och inte heller för angrepp på sin heder eller sitt anseende. Var och en har rätt till lagens skydd mot sådana ingripanden och angrepp.

Artikel 13.

1. Var och en har rätt att fritt förflytta sig och välja bostadsort inom varje stats gränser.

2. Var och en har rätt att lämna varje land, även sitt eget, och att återvända till sitt land.

Artikel 14.

1. Var och en har rätt att i andra länder söka och åtnjuta asyl från förföljelse.

2. Denna rätt får inte åberopas vid rättsliga åtgärder som genuint grundas på icke-politiska brott eller på gärningar som strider mot Förenta Nationernas ändamål och grundsatsar.

Artikel 15.

1. Var och en har rätt till en nationalitet.
2. Ingen får godtyckligt fråntas sin nationalitet eller nekas rätten att ändra nationalitet.

Artikel 16.

1. Fullvuxna män och kvinnor har rätt att utan någon inskränkning med avseende på ras, nationalitet eller religion ingå äktenskap och bilda familj. Män och kvinnor skall ha samma rättigheter i fråga om äktenskaps ingående, under äktenskapet och vid dess upplösning.
2. Äktenskap får endast ingås med de blivande makarnas fria och fulla samtycke.
3. Familjen är den naturliga och grundläggande enheten i samhället och har rätt till samhällets och statens skydd.

Artikel 17.

1. Var och en har rätt att äga egendom, både enskilt och tillsammans med andra.
2. Ingen får godtyckligt fråntas sin egendom.

Artikel 18.

Var och en har rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet. Denna rätt innefattar frihet att byta religion och trosuppfattning och att, ensam eller i gemenskap med andra, offentligen eller enskilt, utöva sin religion eller trosuppfattning genom undervisning, andaktsutövning, gudstjänst och religiösa sedvänjor.

Artikel 19.

Var och en har rätt till åsiktsfrihet och yttrandefrihet. Denna rätt innefattar frihet att utan ingripande hysa åsikter samt söka, ta emot och sprida information och idéer med hjälp av alla uttrycksmedel och oberoende av gränser.

Artikel 20.

1. Var och en har rätt till frihet i fråga om fredliga möten och sammanslutningar.
2. Ingen får tvingas att tillhöra en sammanslutning.

Artikel 21.

1. Var och en har rätt att delta i sitt lands styre, direkt eller genom fritt valda ombud.
2. Var och en har rätt till lika tillträde till offentlig tjänst i sitt land.
3. Folkets vilja skall utgöra grundvalen för statsmakternas myndighet. Folkviljan skall uttryckas i periodiska och verkliga val, som skall genomföras med tillämpning av allmän och lika rösträtt och hemlig röstning eller ett likvärdigt fritt röstförfarande.

Artikel 22.

Var och en har, i egenskap av samhällsmedlem, rätt till social trygghet, och är berättigad till att de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter som krävs för hävdandet av hans eller hennes människovärde och utvecklingen av hans eller hennes personlighet, förverkligas genom nationella åtgärder och mellanfolkligt samarbete i enlighet med varje stats organisation och resurser.

Artikel 23.

1. Var och en har rätt till arbete, fritt val av sysselsättning, rättvisa och tillfredsställande arbetsförhållanden samt till skydd mot arbetslöshet.
2. Var och en har utan diskriminering rätt till lika lön för lika arbete.
3. Var och en som arbetar har rätt till en rättvis och tillfredsställande ersättning som ger honom eller henne och hans eller hennes familj en människovärdig tillvaro och som vid behov kan kompletteras med andra medel för socialt skydd.
4. Var och en har rätt att bilda och ansluta sig till fackföreningar för att värna sina intressen.

Artikel 24.

Var och en har rätt till vila och fritid, innefattande skälig begränsning av arbetstiden samt regelbunden betald ledighet.

FN:S ALLMÄNNA FÖRKLARING OM DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA, FORTS

Artikel 25.

1. Var och en har rätt till en levnadsstandard tillräcklig för den egna och familjens hälsa och välbefinnande, inklusive mat, kläder, bostad, hälsovård och nödvändiga sociala tjänster samt rätt till trygghet i händelse av arbetslöshet, sjukdom, invaliditet, makas eller makes död, ålderdom eller annan förlust av försörjning under omständigheter utanför hans eller hennes kontroll.

2. Mödrar och barn är berättigade till särskild omvårdnad och hjälp.

Alla barn skall åtnjuta samma sociala skydd, vare sig de är födda inom eller utom äktenskapet.

Artikel 26.

1. Var och en har rätt till utbildning. Utbildningen skall vara kostnadsfri, åtminstone på de elementära och grundläggande stadierna. Den elementära utbildningen skall vara obligatorisk. Yrkesutbildning och teknisk utbildning skall vara tillgänglig för alla. Den högre utbildningen skall vara öppen för alla med hänsyn till deras förmåga.

2. Utbildningen skall syfta till att utveckla personligheten till fullo och till att stärka respekten för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Utbildningen skall också främja förståelse, tolerans och vänskap mellan alla nationer, rasgrupper och religiösa grupper samt främja Förenta Nationernas verksamhet för fredens bevarande.

3. Rätten att välja utbildning för barnen tillkommer i första hand deras föräldrar.

Artikel 27.

1. Var och en har rätt att fritt delta i samhällets kulturella liv, att njuta av konst samt att få ta del av vetenskapens framsteg och dess förmåner.

2. Var och en har rätt till skydd för de ideella och materiella intressen som härrör från vetenskapliga, litterära och konstnärliga verk till vilka han eller hon är upphovsman.

Artikel 28.

Var och en har rätt till ett socialt och internationellt system där de rättigheter och friheter som behandlas i denna förklaring till fullo kan förverkligas.

Artikel 29.

1. Var och en har plikter mot samhället, i vilket den fria och fullständiga utvecklingen av hans eller hennes personlighet ensamt är möjlig.

2. Vid utövandet av sina rättigheter och friheter får en person endast underkastas sådana inskränkningar som har fastställts i lag och enbart i syfte att trygga tillbörlig hänsyn till och respekt för andras rättigheter och friheter samt för att tillgodose ett demokratiskt samhälles berättigade krav på moral, allmän ordning och allmän välfärd.

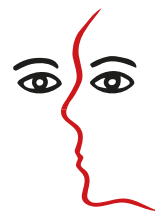
3. Dessa rättigheter och friheter får inte utövas på ett sätt som är oförenligt med Förenta Nationernas ändamål och grundsatser.

Artikel 30.

Ingenting i denna förklaring får tolkas som att det innebär en rätt för en stat, en grupp eller en enskild person att ägna sig åt en verksamhet eller att utföra en handling som syftar till att omintetgöra någon av de rättigheter eller friheter som anges i förklaringen.

**DEMOKRATIN
BEHÖVER OSS ÄR ETT
IDÉ- OCH METODMATERIAL
RIKTAT TILL TROSSAMFUND I
SVERIGE. TANKEN MED DENNA
SKRIFT ÄR ATT DEN SKA KUNNA
ANVÄNDAS FÖR DISKUSSIONER
OCH ÖVNINGAR RÖRANDE FRÅGOR
OM DEMOKRATI OCH MÄNSKLIGA
RÄTTIGHETER. MATERIALET ÄR
FRAMTAGET AV FONDEN FÖR
MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER PÅ
UPPDRAG AV SST I DIALOG
MED TROSSAMFUND OCH
STUDIEFÖRBUND.**

FONDEN FÖR
MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER

Myndigheten
för stöd till
trossamfund